

LLUC

OCTUBRE 1970

J. GUAL MOLINÉ

Le agradecemos su colaboración en
esta Revista

F. y Bayo, 4 BAGUR (Gerona)

EDUARDO OROZCO (HIJOS)

Fabricación de multicopistas. Rotativos,
ficheros, muebles metálicos «Triunfo y
Triunfo Dex»

EIBAR (Guipúzcoa)

PRIMITIVO COLLANTES y Cía.

Cosecheros y almacenistas de vinos

CHICLANA (Cádiz)

UNION DE EXPORTADORES, S. A.

Consignatarios

Mayor, 13 CARTAGENA

**LA NUEVA CIA. ARRENDATARIA DE
LAS SALINES DE TORREVIEJA, S. A.**

José Antonio, 2
TORREVIEJA (Alicante)

JULIO LOZA ALONSO

Jamones y paletillas selectas
Productos derivados del cerdo
Gran frigorífico

TABERNES BLANQUES (Valencia)

ESTABLECIMIENTO MECANICO, S. A.

Construcción de maquinaria moderna
para la industria de curtido
Instalaciones completas de Tenerías
Secadores patentados

Progreso, 3 y 5 Maristany, 35
BADALONA

JESUS SOLANA

PELETERIA

Velázquez, 41, 1.º C Tel. 2263688
MADRID (1)

HIJOS DE R. FONTANEDA

«Galletas Fontaneda»

(Casa fundada en 1900)

Plaza Mayor, 29 Apartado 1
Dirección Telefónica: HIGERA
AGUILAR DE CAMPO (Palencia)

TALLERES OBREGÓN, S. A.

Fundición de metales. Construcciones
metálicas. Calderería.
Material ferroviario

Telegramas: TALLOSA - Tel. 81701
TORRELAVEGA (Santander)

NICOLÁS MARTÍNEZ

Serrería mecánica - Almacén de maderas
Especialidad en tarimas, parquet
y moldurajes

Alfareros, 4, 6 y 8
SANTA CRUZ DE TENERIFE

Correu dels amics

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Sr. Director de la Revista LLUC.

En el número de juny trob a la vostra Revista, amb gran goig per part meua, l'editorial L'Església nostra firmat per Pere Llabrés, que m'ha semblat una alenada d'aire pur dins l'estiu i dins la revista LLUC que, malgrat tenir moltes coses bones, no acaba de definir-se per cap motivació que justifiqui la seva publicació i a l'entorn de la qual donin voltes les altres coses com puguin ser la literatura, els costums, la història... De fet, és més literària que religiosa, sense amagar la seva religiositat, i és també, des del meu punt de vista, més un mostruari de coses que enyoram, que no una bandera de coses que deuríem tenir si no volem que el futur de l'Església de Mallorca se'ns esbuqui i, encara, l'esbuquem noltros que l'hauríem de transmetre rendable i profitós.

Seguint la tònica mesurada però valenta de l'esmentat editorial, LLUC de tant en quant hauria de promoure un esperit capaç d'aconseguir que l'Església de Mallorca tenguí personalitat pròpia, que no sigui angèlicament despersonalitzada, fins al punt que una missa dita aquí —sigui en castellà o bé en mallorquí— tenguí un no sé què indefiniblement nostre, que la faci ben diferent d'una missa dita a Alemanya o al Congo, inclús una cosa que la faci nostra si la comparem amb una missa dita a Castella o al País Basc... Com passa amb les ensaimades, en fan per molts de llocs, les fan iguals, però ses de Mallorca tenen un altre gust. I qui diu la missa, diu també el comportament dels clergues davant els fets reals d'un turisme, d'un món obrer,

d'uns immigrants, d'una joventut que per més que creguem que és semblant a la joventut d'arreu del món, té coses pròpies, té una problemàtica concreta i diferent de la que pugui tenir la joventut de Ciudad Real, posem per cas, perquè viu unes motivacions diferents molt allunyades de les que viu aquella. Hi ha coses nostres que sols podem resoldre a la nostra manera; el qual no vol dir viure d'esquena als altres, sinó mirant els altres, prenguent lo bo dels altres, fent-nos-ho nostre, assimilat, paït, traduït, anostrat.

Així podríem veure més clar el nostre futur: «que voldríem més autèntic, més acostat al poble, més mallorquí, més nostre». I més segur.

ANTONI FRAU I OLIVER

UNA CARTA DE VALÈNCIA

Sr. Director de la Revista LLUC.

Sóc del País Valencià, i estant suscrita a una revista del Principat i a la que afortunadament ja se publica al meu País, he sentit la necessitat de subscriure'm a LLUC.

El meu sentiment de solidaritat i el desig d'unió de tots els Països Catalans ha despertat en mi un interès molt gran per tot allò que ateny les Illes. El Principat el conec un poc, però del vostre País sol m'han arribat notícies del fenomen turístic i Hippie, i no és això el que m'interessa sinó tot el que és de l'autèntic poble balear. Pel mateix motiu, també m'agradaria mantenir correspondència amb joves d'ahí.

EMÍLIA QUERALT

Sumari

Correu dels amics	1
L'illa de Menorca, per Miquel Gayà	3
Un monument al Conquistador d'Eivissa, per M. Villangómez Llobet	4
Conversa amb Miquel Fullana, per Gabriel Vidal Balaguer	6
A la ciutat dels llibres	7
Cartes de Menorca, per Andreu Murillo	8
Rovaniemi, al Cercle Polar Àrtic, per Josep M. Palau i Camps	9
Per una moral del ressentiment, p'En Descalç	12
Un poeta del segle XVII: Miquel Sociés de Tagamanent, per Josep Maria Llompart i Joan Miralles Montserrat	13
El Primer Congrés d'Història del País Valencià, per Rafel Sociés i Company	17
Llorenç Villalonga i Anatole France: Més enllà del Racionalisme, per Damià Ferrà-Ponç	20

PORTADA:

La Naveta dels Tudons, monument megalític de Menorca, considerada com un dels edificis més antics del món.

LLUC

Revista mensual

Any L - Núm. 595 - Octubre 1970

Direcció i Administració: PP. Missioners dels SS. Cors
C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca
Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS
Director religiós: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.
Subdirector religiós: GUILLEM CELIÀ, M. SS. CC.
Secretari: MIQUEL GAYÀ

Subscripció: 150 ptes. anuals
Estranger: 200 ptes. anuals

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

ZORRILA HERMANOS, S. A.
«TALLERES PROGRESO»

Construcciones de maquinaria y
 herramientas

Masustegui, 6 **BASURTO**

PEDRO AZCOITIA ODRIOZOLA

Provisionista de buques

Calvo Sotelo, 112 Telegramas **AMAYA**
C E U T A

ANTONIO BIENVENIDO SÁNCHEZ

Talleres mecánicos de cantería
 y mármoles

Madrid, 28 - Tel. 2583
GUADALAJARA (Madrid)

FRANCISCO LACAMBRA

Fundición y Fábrica de batir y laminar
 Cobre y Latón

Ali-Bey, 25 **BARCELONA**

AGUSTÍN MUÑOZ SOBRINO, S. A.

Fábrica de piensos compuestos

ISCAR (Valladolid)

Vda. de **JOSÉ ROMÁN PÉREZ**

Frutos canarios y patatas
 Venta al por mayor

OFICINAS: Hermanos Lauhe, 30
SAN FERNANDO (Cádiz)

**CAJA DE PENSIONES PARA LA
 VEJEZ Y DE AHORROS DE
 CATALUÑA Y BALEARES**

Vía Layetana, 56 **BARCELONA**

**ARGIMIRO RODRÍGUEZ ALVAREZ
 S. A.**

Colabora a estos fines

Construcciones, obras públicas, almacén
 de maderas, carpintería mecánica,
 negocios industriales

Paseo Colón, 1 **ANDUJAR (Jaén)**

PRODUCTOS FRIGO

INDUSTRIAS FRIGORIFICAS, S. A.

Perú, 83 **BARCELONA**

GASPAR BONNAIL HERNÁNDEZ

Fábrica de lanas regeneradas

BEJAR (Salamanca)

MEDIVIL VICKY, S. L.

Almacén de tejidos

Arenal, 12 Tel. 2227281 **MADRID**

**EXCMO. AYUNTAMIENTO DE
 ARANJUEZ**

Colabora a esta Revista

L'Illa de Menorca

Mallorca i Menorca, tot i esser dues illes geogràficament tan acostades, geuen en el nostre mar com a donant-se l'esquena una a l'altra. Dirieu que són com a dues illes que no s'entenen, que se desconeixen i a estones fins se fan nosa. Hi ha un freu de malefici entre les costes del Llevant de Mallorca i els litorals que s'obren de Ciutadella a Maó: la mar s'hi alçura impiament i els navegants són a temps a descarregar-hi molta bilis.

Andreu Murillo i Tudurí en el seu estudi La nostra insolidaritat insular —que publicàrem a LLUC l'any passat (pàgs. 130 i ss.)— en va estudiar quelcom. I jo, personalment, des que treball en aquesta Revista que volem dir «de les Illes», he hagut de prendre consciència del problema, i m'he fet un deure de reconèixer la nostra culpa col·lectiva —la culpa que pugui tenir Mallorca com a germana major— i veure com encarrilar millor el nostre futur.

Gràcies a l'Obra Cultural Balear —una societat que va néixer amb intenció d'agermanar els esperits que segles i segles hem viscut d'uns mateixos lligams ètnics i lingüístics—, un grup de vint-i-set mallorquins hem pogut, potser per primera vegada, realitzar una embaixada d'amor a l'illa de Menorca. Representants del pensament i del glatir autòcton de Mallorca, ens hem aventurat per aquest freu de mars alçurades i hem anat a tocar —tan pròximes i tan distants— les costes de Ciutadella, per recórrer l'Illa tota fins a Maó; i dir als nostres germans que nosaltres érem uns mallorquins que volíem conèixer una terra que també gosam considerar nostra, que volíem saludar les seves gents, que els volíem dir que els estimam, i volíem admirar els seus paisatges, les seves viles, els seus camps, les seves navetes i els seus talaiots. I ens hem sorprès perquè hem vist que Menorca és una illa que en el seu fons més pregon ja ens estimava; que els menorquins s'alegraven de veure un estol de mallorquins que no hi anàvem amb altre interès sinó el de l'amor i la cultura. A Ciutadella, el batle don Josep Maria d'Olivar i Despujol ens rebia a la sala capitular de l'Ajuntament, amb afabilitat i cortesia, amb senyoriu i gentilesa. A Maó, també el batle don Gabriel Seguí ens obria de bat a bat les portes de la Casa de la Vila, ens ofería un vi d'honor i se passava hores amb nosaltres per exposar-nos el present i el futur de la ciutat i de l'Illa, mentre Andreu Murillo ens n'explicava el passat, un passat amb quatre mil·lenis d'història que se recolza i se repenja en l'aire i la geografia. Perquè Menorca en té d'història... I nosaltres teníem la sort de poder gratar-hi. Des de l'antiquíssima naveta dels Tudons —tan intel·li-

gentment restaurada per Lluís Pericot— i els poblats de Son Catlar, passant pels de Sant Agustí Vell —amb els seus monuments i sitjots—, fins als talaiots, taules i temples de Trepucó, de Talati de Dalt i de Torelló, i fins a la basílica paleocristiana d'Es Fornàs. En Josep Mascaró Pasarius amenitzava cada visita amb la sal inigualable de la seva conversa i amb les seves conferències «in situ» plenes d'erudició i competència; interromput a voltes per un deix d'humor, d'ironia i de savi escepticisme de mossèn Bartomeu Oliver, però sempre amb l'aplaudiment i l'admiració del selecte grup que l'escoltava. Les seves interpretacions i el seu saber es vessaven com un torrent cabalós; era com si els segles i els mil·lenis descarregassin sobre nosaltres —un poc atònits— com una tronada d'emocions. Menorca era vellsíssima, tenia una història atapeïda, en moltes coses ben semblant a la nostra, en moltes altres més intensa i més profunda encara; i nosaltres —ara ens n'adonàvem—, no ho havíem acabat de descobrir, gairebé no ho sabíem. El nostre estupor ens pujava més i més en visitar l'Ateneu, la Casa de Cultura, el Museu Arqueològic, l'Arxiu Bibliogràfic, i la Sala de Pintura; on ens daven les seves explicacions mossèn Joan Gutiérrez, i els senyors Joan Albertí, Guillem d'Olives, Joan Hernández i Andreu Murillo. Com abans havíem sentit les explicacions dels senyors Cardona —pare i fill—, descobridors de l'esmentada basílica d'Es Fornàs, tot admirant el seu mosaic meravellós. La volta s'arrodonia amb un passeig de fantasia pels paratges llegendaris de la Cova d'En Xoroi, per la muntanya i el santuari de la Mare de Déu del Toro —vertadera talaia de l'Illa—, per les cales de Santa Galdana i de Fornells, per les viles de Ferreries i de Mercadal, amb tants d'indrents plens de bellesa i de verdor. Comprovàvem que Menorca no és l'illa atupada pels vents, que els tòpics d'ací ens havien fet imaginar, sinó una terra de màgica bellesa, d'altures suaus i delicioses, germana en tot del nostre clima i del nostre sol, amb una simpatia innata en els seus moradors, amb una pulcritud i netedat proverbials en les seves vivendes i poblats; una illa que té una agricultura plenament desenrotllada, i una indústria ben duita, on el turisme no és abundós però sí ben selecte; on les dones vesteixen amb una elegància natural però sense exageracions, i on el fenomen «hippy» i la immigració i el turisme de baixa estofa encara no hi tenen res a fer.

Amb aquesta volta a Menorca l'Obra Cultural Balear ha demostrat com són possibles una embaixada d'amor, una missió de germanor i un intent de prendre consciència en el nostre poble i les nostres Illes.

Miquel GAYA

Un monument al Conquistador d'Eivissa

per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

L'aniversari de la conquesta d'Eivissa pels catalans es commemora cada any amb alguns actes, el més representatiu dels quals, per bé que senzill, és una processó que de la catedral va, sense sortir del barri alt, a la capella de Sant Ciriac, construïda a mitjan segle XVIII al lloc per on diuen que entraren els cristians. La ciutat fou presa el dia del sant esmentat. El 8 d'agost de 1235 la host catalana, després d'un setge que no se sap quant va durar, prengué a l'assalt la primera cerca dels murs, que ja no devien ser tan resistents com al temps de l'expedició pisano-catalana; immediatament vingueren els tractes de rendició. Sant Ciriac fou nomenat patró de l'illa el 3 d'agost de 1650, data en què es recordà que sempre el dia del sant «s'ha fet festa solemne i processó en memòria de la dita conquesta». El sant té capella a la catedral i aquesta altra que només s'obre una volta l'any, per rebre la processó al breu seguici de la qual figuren, acompanyant la imatge del màrtir, autoritats civils i eclesiàstiques.

Enguany, però, el dia 8 d'agost s'ha celebrat amb uns actes diferents, d'una especial brillantor. La commemoració, d'altra banda, ha transcendit de l'àmbit illenc. El motiu ha estat l'ofertament que la Diputació de la província de Tarragona i l'Ajuntament de la seva capital han fet a Eivissa d'una rèplica del sarcòfag de Guillem de Montgrí, figura principal de la conquesta de l'illa. L'empordanès Montgrí, germà del lloctinent de Mallorca Bernat de Santa Eugènia, fou sacrista de la catedral gironina (on es troba el sarcòfag autèntic) i després arquebisbe electe de Tarragona. En un vaixell de guerra arribaren a Eivissa el petri monument i la comissió tarragonina, presidida per l'Alcalde d'aquella imperial ciutat i acompanyada pels Alcaldes de Girona i Saragossa i pel President de la Diputació de València. Entre altres actes, hi hagué el celebrat a l'Ajuntament d'Eivissa la tarda del 8 d'agost, amb parlaments de l'Alcalde oferent i de l'eivissenc i estudis de la personalitat del conquistador d'Eivissa a càrrec del Cronista tarragoní que formava part de la comissió i del catedràtic illenc Dr. Escandell Bonet. El monument funerari, que comprèn l'estàtua jacent de l'arquebisbe, ha estat

col·locat provisionalment en un jardinet, arrambat al mur de l'església de l'antic convent de Dominics.

No era Guillem de Montgrí el designat, d'antuvi, per a realitzar la conquesta d'Eivissa. L'empresa fou encomanada per Jaume I als seus parents Nuno Sanç, comte del Rosselló, i Pere, infant de Portugal. Ja el setembre de 1231 el rei els feia donació de l'illa i de la veïna Formentera, sempre que les ocupassin dins l'espai de dos anys. Encara l'any següent el Conqueridor tornava a Mallorca a reduir els últims rebels i s'iniciava un primer període, lent, de la conquesta de València. L'avançada per les terres valencianes, després de presa Borriana, s'interromp el 1234. El comte i l'infant han deixat passar el termini de dos anys sense decidir-se a atacar Eivissa; l'empresa valenciana no es reemprendrà fins al 1236. Aleshores, dins d'aquest breu lapse de calma, munta l'estrella de Montgrí. El sagristà o sacrista de Girona (clergue que custodiava els ornamentals i vasos sagrats) i ensem home de guerra, ben conegut per Jaume I, amb el qual havia anat a l'expedició de Mallorca, és elegit, el 1234, per a l'arquebisbat de Tarragona. Diu el mateix Conqueridor: «Nós fom molt alegres de la sua elecció». Quan aquell any Montgrí es presenta al rei, en uns moments que aquest tenia la cort a Alcanyís, per demanar-li la conquesta d'Eivissa, ja ho fa com a arquebisbe de Tarragona. L'acompanyen dos germans seus, un d'ells Bernat de Santa Eugènia. La Crònica reial ens conta l'entrevista. «Pregà'ns que ens plagués que ell se presentava denant nós», parla el rei segons el «Libre dels Feyts». «E dix-nos que si nós li volíem donar Eviça, que ell, amb son llinatge, que la conquerria; e puix nós no la haviem, e haviem altres coses a fer, que ben devíem voler que ell la conquerís, per ço que hom digués que l'arquibisbe de Tarragona havia conquerida Eviça, e ell que la tenia per nós. E nós haguem nostre acord, e per ço quan enteníem que ell nos feia honrament que conquerís la terra e que la tingués per nós, atorgam-li-ho». Signada a Lleida l'escriptura, ja a les acaballes d'aquell mateix any, Montgrí apresà els preparatius.

Escandell Bonet, al discurs pronunciat a

Còpia en pedra, obsequi de Tarragona a Eivissa, del sepulcre de Guillem de Montgrí, conquistador de l'illa, existent a la catedral de Girona.

l'Ajuntament, insistí en el caràcter personal de la iniciativa de Montgrí i de la concessió que li fou atorgada i en l'enllaç entre la seva elecció per a l'arquebisbat i l'empresa de la conquesta d'Eivissa. Quan Nuno Sanç i Pere de Portugal volgueren unir-se a l'expedició, «tan personal havia estat la concessió sol·licitada i rebuda per Guillem de Montgrí, que aquesta associació d'altres conquistadors exigí una subinfeudació que, en efecte, reteren a l'arquebisbe l'infant i el comte». La nova escriptura fou estesa a Tarragona el 12 d'abril de 1235. La Crònica de Jaume I ens conta els fets que seguiren a la concessió feta a Montgrí, amb la clàusula principal del pacte entre els tres magnats: «E quan saberem açò l'infant de Portugal e Don Nuno, viren-se amb l'arquibisbe, e dixeren-li que ells serien en sa ajuda, e per aytants com ells menarien, hòmens de cavall e de peu, en sa ajuda, que els en des part. E l'arquibisbe atorgà-ho, e foren tots en aquella campanya. E passaren a Eivissa...»

Escandell Bonet creu que no estan justificats els dubtes que fugaçment tingué Quadrado sobre la presència personal de Montgrí en l'expedició, quan, «sense raons tan especials, va venir diferents vegades a l'illa en 1239, 1244, 1248, 1257 i 1259, com ha documentat rigorosament Macabich». Montgrí, doncs, segons Escandell, no sols va ser l'iniciador, sinó també el realitzador principal de la conquesta, a la qual aportà (i per això li pertocaren dos quartons de l'illa) tantes forces com els altres dos conquistadors junts; a més, mentre aquests «transferien a tercers els seus respectius quartons, Montgrí, en canvi, n'adquireix un més per compra, de manera que es constituí en senyor de tres quartes parts de la nostra illa... i es podia titular, vertaderament, *senyor de Eivissa et Formentera*». Un altre aspecte «del volum espiritual que Eivissa ocupà a l'ànim del nostre arquebisbe» és que aquest esdevingué, com estudia

el catedràtic eivissenc, «arquitecte de la nova vida illenca». La «relació genètica entre l'ascens a la mitra i l'impuls conquistador» de Montgrí tingué una plena realització en el seu testament. Montgrí, per bé que no arribà a cenyir la mitra, deixà a l'església tarragonina els seus dominis illencs. Així, Eivissa i Formentera, a més de dependre espiritualment de l'arquebisbat de Tarragona, foren en gran part i durant molts de segles senyoriu de l'arquebisbe i de l'arcedià de Sant Fruitós, també de Tarragona. Aquesta llarga comunicació és la que ara han volgut recordar, amb el seu donatiu, les autoritats de la província catalana.

Més transcendental és el conjunt de les conseqüències de la conquesta, origen de l'Eivissa actual, que podem personificar en el nom de Guillem de Montgrí. Escandell Bonet l'explica com «una virada estel·lar de la nostra vida passada: la del procés de la definitiva incorporació de la nostra illa al món occidental, després de mil·lenaris de vinculació a poders nord-africans, semites o simplement orientals, i que es mantenia des que Cartago fundà Eivissa, el segle VII a.C., passant per l'intermedi de l'època romana (que aquí significativament anomenam neopúnica), continuant per la dominació bizantina i acabant per la secular ocupació musulmana». «Reorientació històrico-cultural» —trobam més endavant— «decisiva per a nosaltres, tant més que es va fer des d'un dels concrets i més robusts supòsits d'occidentalisme que existien a l'Europa del segle XIII: des de la versió catalana».

Eivissa fa temps que hauria de tenir un monument a la conquesta, com el tenen a tantes bandes; conquesta representada, segons els llocs, per Jaume I, Alfons el Liberal, etc. Aquesta estàtua jacent de Montgrí, més pròpia d'un claustre, d'una capella, d'un indret íntim, no és encara el monument que hem d'erigir a un fet tan definitiu.

conversa amb:

miquel fullana

secretari de l'«obra cultural balear»

El senyor Miquel Fullana, té una notícia per als socis. Però millor que ell mateix ho expliqui.

—Sí, es tracta del projecte de celebrar una Junta Extraordinària de Socis.

—Podeu anticipar l'Orde del Dia d'aquesta Junta?

—No, perquè la redacció completa de l'Orde del Dia haurà d'esser objecte d'estudi molt acurat per part del Consell de Gestió.

—Però, Sr. Fullana, el projecte de Junta serà degut a algun motiu principal. Podeu anunciar-lo?

—Això sí. En realitat ja estan pensats alguns punts per a discutir —i aprovar si s'ho mereixen— en sessió plenària de la nostra Societat. Però el punt principal és cobrir la vacant de vocal deixada pel nostre amic Sr. Pau Alcover de Haro.

—Sí, ja en aquestes mateixes pàgines, deixam consignada la mort del Sr. Alcover. Però, altres vegades s'esperava a la Junta Ordinària per a la cobertura de vacants. Com així aquesta vegada es vol anticipar?

—Bé, comptant que els Estatuts així ho permeten, consideram que la pèrdua del Sr. Alcover, apart del sentiment que ens ha produït a tots, deixa el Con-

sell de Gestió curt d'elements humans per a la ferma tasca que s'ha imposat...

—...i que ja està començada... i fruitant...

—Sí, així és. Comprendreu que és d'urgència, doncs, la provisió d'aquesta vacant.

—Una pregunta delicada, Sr. Fullana. El Consell de Gestió pensa proposar un nom per aquesta vacant?

—És, més bé, una pregunta oportuna. Són els socis que han de proposar i aprovar. Però sí que el Consell pot suggerir algun nom. També consideram —sempre amb l'aprovació dels socis— com a molt convenient que la persona elegida fos un advocat, ja que això lliga amb una altra de les motivacions d'aquesta Junta Extraordinària...

—Que és...?

—Es tracta d'un projecte un poc ambiciós però factible i necessari per a emprendre una tasca que, a més de ferma —com dèiem abans— pugui assolir un nivell científic per la seva sistemàtica en estudiar els problemes...

—Que en tenim molts, no és ver?

—Sí i per això han de rebre un tractament rigorós en esta-

blir-los, definir-los i proposar solucions.

—D'acord. Però, quin és, en concret, el projecte, Sr. Fullana?

—Es tracta de constituir comissions especialitzades.

—De quines especialitats, per favor?

—Bé, el projecte no està encara prou elaborat però puc anticipar algunes: Jurídica —d'aquí que proposem un advocat per a la vocalia vacant—, Economia i Sociologia, Ensenyament, Investigació històrica i d'altres ciències, Lingüística, Promoció de socis, Promoció d'adhesions...

—Però és que aquestes activitats no estan cobertes amb els consellers actuals?

—Dins la mesura possible, sí. Però s'ha de comprendre que les activitats especialitzades no tenen el seu lloc adequat dins el ple del Consell, el qual ja té, per se, una especialitat: la coordinació. Per contra, aquestes comissions —i ja fa temps que en tenim una, de Promoció, que ha elaborat tan magníficament la campanya de captació de nous socis i l'està posant en pràctica—, aquestes comissions, deia, poden funcionar paral·lelament i simultàniament...

—Vol dir això, Sr. Fullana, que mentres un grup treballa en una

ALACIUTAT DES LLIBRES

CRÓNICA, per Ramon Muntaner. **Introducción de Joan Fuster. Traducción, notas e índices de J. F. Vidal Jové. El Libro de Bolsillo. Alianza Editorial. Madrid. 700 páginas.**

La meravellosa Crònica de Ramon Muntaner —meravellosa com a història i com a rondalla— mereixia esser divulgada en versió castellana, i la benemèrita Alianza Editorial ha fet la bona obra d'oferir al públic aquesta versió. La precedeix una sucosa Introducció de Joan Fuster, que és un vi-vaç comentari sobre la vida i l'obra del gran cronista català i sobre les influències i repercussions de la Crònica entre els literats i els historiadors.

El senyor Vidal Jové dóna una traducció que pren per base el text català del manuscrit 1.803 de la Biblioteca Nacional de Madrid, i subsidiàriament utilitza també el text publicat i traduït al castellà per Antoni de Bofarull. Una lectura parcial i ràpida ens ha fet la impressió que la versió del senyor Vidal Jové és, en general, prou fidel.

El text va seguit d'unes **Notas del traductor**, de dos índexs onomàstics (de persones i de llocs) i d'uns quadros molt orientadors sobre la sincronia entre els fets que narra Muntaner i els altres de la història cultural i política d'Europa.

Algunes de les **Notas** no acaben d'esser encertades: per exemple, quan diu que la Crònica de Bernat Desclot «**puede que sea anterior**» a la de Muntaner, allà on és completament segur que ho és; i quan diu que el francès **chapeau** «se ha convertido en el actual **capell**» (on no hi ha conversió, sinó simple paral·lelisme entre el mot francès i el català); o quan posa com a exclamació **¡sometent!**, que en realitat és un compost de **so metent** (o **metent so**, com apareix escrit sovint en català antic), o sigui, «**metiendo sonido**» o

«fent soroll» per reunir la gent d'armes. I sobretot és sorprenent que el traductor d'una obra catalana medieval no hagi utilitzat el «Diccionari Català-Valencià-Balear», copiosa font d'informació que deixa aclarits els significats d'una sèrie de mots (com **mena**, **bussons**, **quartera**, **xaló**) sobre els quals el Sr. Vidal Jové es mostra insegur.

FRANCESC DE B. MOLL

TORRE DE CANYAMEL, per Llorenç Llitas, pvre. **Planos y fotos de J. Juan Tous. Mallorca, 1970. 196 pàgs.**

D'un tema d'història menor, l'autor n'ha tret filigranes d'erudició i descripció, sempre amb documentació de primera mà, tot inserint-lo dins el marc de la nostra història major. La «serra Artana» del temps de la Reconquesta, amb les seves valls i torrents, hi és descrita com a fons i paratge de la torre actualment dita de Canyamel, i les vicissituds d'aquesta, amb plànols i fotogravats, abundantment detallades des dels seus antics propietaris del segle XIII, Guillem de Montsó, Romeu Blanquer i Joan Peretó, fins al segle XVIII en què don Francesc Villalonga i de Bordils acabà per vendre-la el segle passat, a la família de don Pere Font dels Olors. I no sols història i documents, sinó també llegenda i fantasia, i un apèndix gràfic amb bona profusió de làmines fan d'aquest llibre una aportació inestimable a la nostra cultura; realçat a més amb una presentació tipogràfica digna a tot esser-ho.

M. G.

conversa amb miquel fullana...

cosa, l'altre treballarà en la seva, i així tots els altres?

—Sí, exacte. I també vol dir que les persones que treballin en una qüestió seran —o projectam que ho siguin— professionals en la matèria i no s'haurà de confiar en la improvisació.

—Però el nombre actual de Consellers no és suficient per a formar totes aquestes comissions.

—No és problema. Poden integrar-les persones designades pel Consell encara que no en siguin membres, per més que es de desitjar que a cada una de

les comissions hi hagi almenys un conseller com enllaç.

—Sí, és vertaderament important tot això i és d'esperar que els socis ho comprenguin així. Però, tornant al principi d'aquesta conversa, pot indicar, Sr. Fullana, quan se celebrarà la Junta Extraordinària?

—No. Encara està per decidir. Podem dir, però, que probablement serà dins la primera quinzena de novembre.

—Queden ja, per tant, convocats els socis?

—No. La convocatòria es farà en forma estatutària o sigui per

carta certificada i amb menció de tots els punts de l'Orde del Dia.

—És de creure que aquesta conversa serà profitosa perquè els socis vagin meditant en aquests dos punts exposats i preparin els seus punts de vista. No creu, Sr. Fullana?

—Sí, i també perquè els socis es responsabilitzin amb l'OBRA i vulguin encoratjar el Consell amb una assistència massiva a la Junta Extraordinària.

—Això és d'esperar. Moltes gràcies, Sr. Fullana, per aquestes notícies.

Gabriel VIDAL BALAGUER

CARTES DE MENORCA

Ha mort un gran menorquinista

Una breu nota al diari «Menorca» em va asabentar de la mort de Mossèn Josep Salort Farnés. No crec que fora dels cercles dels amics la notícia vagi tenir el ressò que en solen tenir d'altres força més intrascendents. El dia 26 de juny vam perdre la figura més rellevant de les lletres menorquines del temps present. Però Mn. Salort Farnés, home sencer i humil per damunt de tot, sempre havia defugit la publicitat i l'afalagament; lliurat a l'obscura feina d'investigador acurat i seriós va suportar silenciosament pretericions i incomprendiments, que solament un home de la seva talla tenia capacitat per a sofrir-les. Sempre es va moure en llocs secundaris sense una queixa, sense una protesta de caràcter personal ja que si alguna vegada va fer sentir la seva paraula va ser en defensa de les seves més preades amors. Record ben bé una seva carta a la premsa insular en la qual d'una manera raonada i directa —tot i que va ser retallada per altri— posava al descobert la fal·làcia de voler fer passar per vernacle la llengua de la primera missa que es va resar a Menorca d'acord (?) amb les noves instruccions dimanades del darrer Concili. Tant de bo que hagués estat escoltat i atès aleshores; segurament s'haurien pogut evitar les dificultats i incomprendiments de encara ara. I ben segur que no va aconseguir res de bo per a ell, humil beneficiat de la Catedral de la seva Ciutadella nadiua i tan benvolguda.

Mn. Salort va morir quasibé com havia viscut, sense que ningú se n'adonàs, treballant al petit hort de ca seva. De manera sobtada, ni jove ni vell. A més del seu exemple de vida ens ha deixat la seva valuosa obra, bona part de la qual resta inèdita i que seria greument lamentable que romangués desconeguda i tant més que es perdés per sempre. D'entre els treballs que va publicar, uns de caràcter històric, altres de lingüístics, cal remarcar la monografia sobre el Pariatge de Menorca on demostrava l'error històric d'haver-lo atribuït a Jaume III en tost de Jaume II de Mallorca (Ciutadella, 1960); l'article La llengua dels menorquins («Revista de Menorca», 1963) on es desmuntaven tota una sèrie de tòpics lingüístics i filològics mai prou combatuts a ca nostra i el discurs-pregó inicial dels Jocs Florals de Ciutadella de 1966, peça d'àgil síntesi de la història de la literatura catalana i defensa del seu conreu. Com es pot suposar, no considerem tancada la llista de les seves produccions perquè Mn. Salort Farnés, estudiós de les lletres menorquines, havia estudiat a fons les manifestacions culturals de

l'illa dins els segles XVIII i XIX i com a historiador havia dedicat especial atenció a l'època medieval, la menys coneguda de Menorca.

No és per demés palesar el bon record que va deixar al petit poble d'Es Migjorn (Sant Cristòfol) la parròquia del qual va ser el primer destí eclesiàstic i en els anys difícils de la postguerra.

Una qüestió enverinada

Que jo en tenguí record mai no s'havia plantejat a Menorca, d'una manera pública, la problemàtica de la immigració de gent forastera. Potser mai fins ara no n'havien vingut tants i ningú no era prou conscient de la cosa. El cas és que devers mitjan maig un pseudònim comunicant al diari insular en una carta al director demanava «¿Por qué soportar extraños?». Estalviant detalls enutjosos diré que la carta esmentada va anar seguida d'una repulsa generalitzada provinent de menorquins de tota l'illa i d'alguns immigrants. Més d'una setmana va durar la successió de cartes al diari desaprovant la primera intervenció. Però no ens enganàssim, el problema no està resolt sinó solament plantejat. Es de lamentar que en una ocasió —no diré on— i en un col·loqui públic, i segons va dir la premsa illenca, es vagin permetre intervencions com aquesta: «La inmigración, ¿es rentable?», i es vagi acordar la redacció d'un «catecismo cívico» per tal que els forasters adoptin els costums de determinada localitat. Potser més positiva de cara a la formació d'un estat de consciència va ser la conversa que es va organitzar a l'Ateneu de Maó i en la qual van intervenir l'autor del llibre Els altres catalans, Francesc Candel i Josep Ventura; vinguts expressament de Barcelona.

Pelegrinatges musicals

Els primers dies de juny la «Capella Davídica» de Ciutadella va oferir concerts corals a Manacor, Pollença i Ciutat de Mallorca. La Capella Mallorquina també va retre visita a Menorca. També ha vingut a ca nostra l'«Orfeó Català». Totes les cròniques —esponeroses i grandiloqüents com cal en tals casos— ens estalvien de dir el que se sol dir. Només afegiria que aquests contactes haurien de ser més espessos i ampliat a altres manifestacions de la nostra cultura comuna, seria ben prou desitjable l'establiment de «ponts del diàleg» entre cada bocí de l'àrea nostrada que ben mancats n'estam. De vegades la culpa és d'aquest corresponsal.

Andreu MURILLO

CAMINA CAMINARAS...

Rovaniemi, al Cercle Polar Àrtic

per Josep M. PALAU I CAMPS

A Erkki i Marja Polonkorpi, ben cordialment.

Quan un coneix els Pols, o bé els Cercles Polars tan sols per la geografia que ha après a l'escola, o per alguna ullada a un planisferi o globus terraquí, on aquestes regions apareixen com una gran taca blanca que contrasta amb els verds i els terres de les altres regions d'aquest món que cada dia ens ve més curt, perilla de fer-se una idea absolutament falsa de la realitat. Un s'imagina unes gruixudes crostes de gel perennes, un fred que gela el vapor de la respiració tot just sortit dels narius, una pelada i monòtona blancor... Bé, jo no discutiré si a l'hivern és així, car a l'hivern no hi he estat mai, però record la meua estada a Rovaniemi, a la Lapònia finesa un dia del mes d'Agost, i us puc ben assegurar que la realitat és tot el contrari d'aquella estampa imaginativa.

Quan sortírem de Hèlsinki cap a Rovaniemi —en avió i amb una parada a Oulu— feia calor. Em pensava que a Rovaniemi, tan amunt, tan cap el Nord, la cosa refrescaria; però, sí, sí, la calor seguia i la columneta del termòmetre s'acostava als 25° C., vull dir que de calor en feia a voler.

Rovaniemi és una ciutat completament nova, i no ho és perquè la gent habiti aquells indrets des de fa poc temps; la cosa va anar, més o menys, així: durant la darrera guerra mundial els finesos es varen adonar que tenien una molt llarga frontera amb Rússia, el seu gegant veí; es varen adonar, també, que Finlàndia —que encara que sigui gran en extensió és un país poc poblat— tenia un exèrcit tan petit que no podia donar abast a defensar la seva llarga frontera i... varen demanar ajuda als alemanys! En un obrir i tancar d'ulls Finlàndia va quedar plena de soldats de l'exèrcit de Hitler i... no va passar res. No va passar res fins que aquests soldats alemanys, ja enderrocada aquella fortalesa d'orgull bastida per un foll, varen haver d'abandonar Finlàndia. Abans de sortir del país, però, es dedicaren, a consciència, a destruir tot el que varen poder, i a Rovaniemi destruïren el noranta quatre per cent dels edificis i, pràcticament, el cent per cent

La Font de la Vida, pintura al fresc per Segers Frale a l'altar major de la nova església de Rovaniemi.

dels ponts damunt el riu ja que, de més de vint, en deixaren només un, que segurament oblidaren. I això vé a ser una demostració de que els errors més aviat o més tard es paguen i que cal saber a qui es demana ajuda... En fi, així és el món.

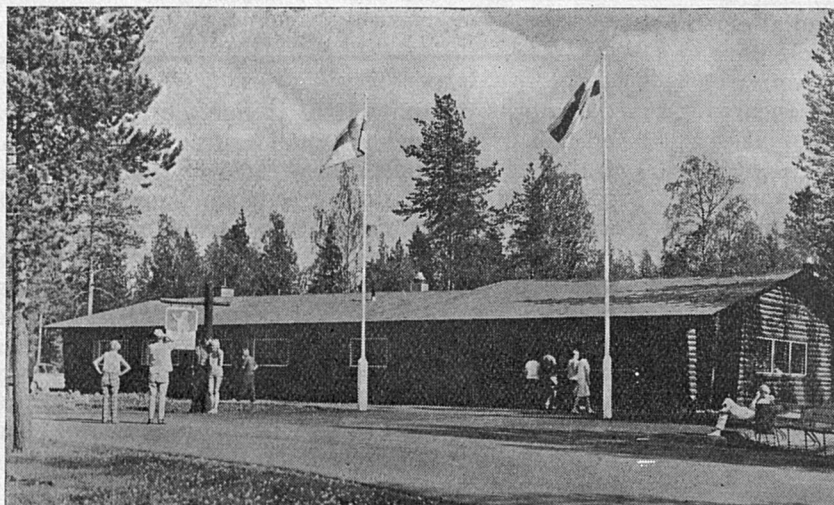
Rovaniemi, que deu esser una de les ciutats més septentrionals del món, està situada en una planura just per baix del Cercle Polar Àrtic. Els geògrafs finesos, després de les corresponents medicions i dels càlculs que se'n deriven, han senyalat, amb un pal clavat a terra, el lloc exacte, a uns dos quilòmetres al nord de la Ciutat, per on passa aquest Cercle Polar Àrtic. Això, en principi, devia esser, només, una curiositat geogràfica,

puix el pal aguanta un cartell que en finès, en suec i en anglès diu «Cercle Polar Àrtic» i així, més o menys, un sap on es troba. Ara bé, com passa a tot arreu on una curiositat —sigui de la classe que sigui— existeix, al voltant d'aquest pal han començat a aparèixer coses i més coses: un bar amb tenda de «souvenirs» on podeu comprar, firmat per la dependent i amb un segell i tot, un certificat que acredita que heu estat al «Cercle Polar Àrtic»; també hi ha com un campament lapó (ai el folklore!) amb unes quantes barraques, mitja dotzena de rens i fins un home (que per cert usava ulleres) mig vestit de lapó. I dic «mig» perquè els calçons que usava, eren exactament iguals que els que poden comprar a Palma, i també les sabates. Després de tot, donar-hi una mirada i poder dir que heu trepitjat aquell «Cercle» no us farà cap mal, tot lo més haureu perdut una mica de temps, i un en perd tant que no cal capficar-se.

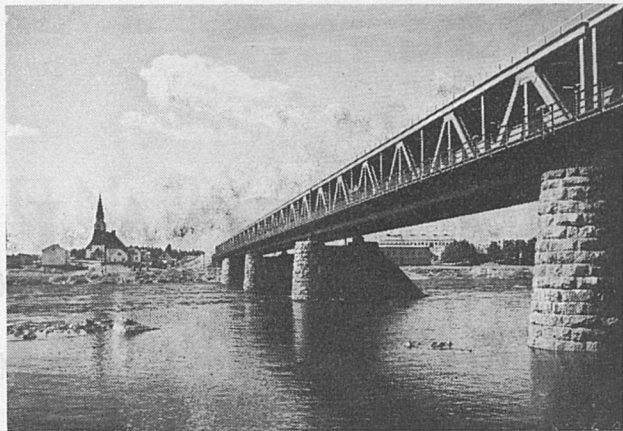
A l'arribar a l'hotel vaig trobar, damunt la tauleta de nit, un petit ganivet, d'uns vuit o deu centímetres, amb beina de cuir i una petita baga per a penjar-lo a la cintura. L'endemà el senyor Batle de Rovaniemi, que va fer l'aperitiu amb nosaltres, ens va obsequiar, a cadascun, amb un altre ganivet, en tot semblant al de l'hotel però una mica més gros. Ja començava a pensar que, en qüestió d'obsequis els lapons eren ben poc originals quan, de mans d'un amic, vaig rebre, com obsequi, el tercer ganivet, aquest ben gros puix la fulla té més d'un pam. I llavors ja no vaig poder contenir la curiositat i vaig preguntar per què, a Rovaniemi, tothom obsequia amb un ganivet. Com que les coses tenen sempre la seva explicació em va respondre l'amic que, en record dels temps —ara ja passats— en els quals els lapons vivien dins el bosc, s'acostuma a obsequiar

amb un ganivet per demostrar l'amistat perquè un ganivet sembla, que, almenys per a un lapó, era, o potser és encara, l'eina més útil per la vida en el bosc; tan útil per a tallar una branca d'avet per a reparar el trineu, com per a escorxar un regnifer, com per a defensar-se dels atacs d'un ós... o d'un altre lapó. És clar que ara les coses han canviat molt, però els lapons continuen obsequiant els amics amb ganivets de la mateixa manera que nosaltres, en saludar un amic, li agafam la mà dreta, ben fort, en record d'aquells altres temps en els quals aquest mateix gest d'agafar la mà era una mesura de prudència per tal d'evitar que a un li fotessin una closcada o que agafassis primer l'espasa. Quantes coses feim que ja no serveixen per res però que els anys de repetir-les han consagrat!

Bé, el cas és que, tal com dèiem, els finesos, i sobretot els rovaniemiosos —si és que es pot dir així— sortiren amb les mans al cap d'aquella ajuda teutona, però no es varen espantar i decidiren reconstruir la seva ciutat. Ara és nova i ben traçada ja que tota ella es va poder planificar de cap i de nou. L'encarregat de la planificació de la nova ciutat va ser l'arquitecte i urbanista, conegut arreu del món, Alvar Aalto, i va donar al pla de la nova ciutat la forma d'un cap de regnifer, això, és clar, no es veu a simple vista. Els edificis són tots nous però, realment, cap cosa espectacular no s'ha construït; al cap i a la fi tampoc no necessiten res per «épater les bourgeois». Posats a distingir alguna edificació ens quedariem amb l'església, edificada el 1950 segons plànols de Liljequist en la qual i a l'altar major, hi ha una pintura al fresc, titulada «La Font de la Vida» del pintor Segerstrale, un fresc que té els seu interès, les parets restants del temple són quasi nues, és de proporcions harmòniques i amb una il·luminació natural molt ben estudiada.

Una parella es fa fotografiar ran del pal que assenyala per on passa el Cercle Polar Àrtic.

Un pont damunt el riu Kemijoki. Al fons, a l'altra banda del riu, Rovaniemi.

La ciutat s'alça en la confluència dels rius Kemijoki i Oumasjoki i a la vora del riu, damunt una herba verdíssima, hi ha un «camping». Quan nosaltres hi vàrem esser, hi havia alçades potser un centenar de tendes i damunt elles, onejant al vent, banderes franceses, alemanyes, angleses, americanes, fins i tot una de canadencs i els campistes, mig despullats puix ja hem dit que feia calor, pescaven, nedaven o jeien damunt l'herba. Supòs —i m'ho han confirmat— que el riu, a l'hivern, es pot travessar fins en automòbil sense passar per damunt cap pont, però quan jo el vaig veure, d'aigües manses, quietes i transparents, tal cosa semblava una fantasia.

A Rovaniemi hi ha bons hotels, botigues de tota classe on podeu comprar des de l'afaitadora darrer model fins una pell o un banyam de regnifer per a decorar la vostra llar. A l'Hotel Polar, on estava allotjat, hi havia una orquestra mixta d'argentins i espanyols que omplien tot l'ambient de tangos —el que cantava anava fins i tot disfressat de «charro» mexicà— i em diuen que molts rovaniemiesos s'arriben fins a Mallorca a passar les vacances. Ja ho val! Com m'hauria agradat trobar un grapat de mallorquins passant les vacances a Rovaniemi!

A trenta quilòmetres al nord del Cercle Polar Àrtic, i a uns trenta des de Rovaniemi, al bell mig d'un magnífic bosc d'avets i de bedolls, just damunt el llac Karhujärvi, reflexant-se en l'aigua més clara que mai hàgiu vist, hi ha «Karhunpesä». Karhunpesä, que significa en finès «El Cau de l'Os», és una magnífica construcció feta de troncs

on hi ha un bon restaurant i, no hi podia faltar, el consabat sauna. Sempre hi ha un sauna on hi ha un finès. El restaurant és molt polit i estan molt bé les menges que serveixen exquisides —no debades el «chef» és Gran Mestre de la «Chaine des Rôtisseurs»—; ara bé, si és que voleu beure alguna cosa que no sigui aigua jo us recomanaria que us ho enduguéssiu. A Finlàndia això dels licors és quasi inabastable, no tan sols pel preu que ja és d'allò més pujat, sinó pels impediments i traves que l'Estat posa als que es volen engatar. Els líquids espirituosos estan racionats, i quan un finès dona una festa als amics tots compareixen amb la seva botella davall aixella, si no sou finès heu d'ensenyar el vostre passaport per tal que se us faci el gran favor de vendre-us una botella de vodka o de palovina. Realment per aquest costat el control és excessiu com és generalment excessiva la reacció del finès quan es troba a Mallorca i amb la sorpresa —agradable segurament per a ell— que ningú no li dossifica els líquids a ingerir siguin de la casta que siguin. En retornar a la seva terra serà abstemi, o quasi, per força. Menys mal que un pot beure tota la cervesa que vulgui.

I parlant de licors podeu trobar, a Lapònia, un licor típic del país. És l'anomenat «mesimarja», un licor d'un bell color vermell, però massa dolç pel meu gust; diria, més aviat, un licor per a dames. Aquest licor es destila de les móres, del fruit d'un esbarzer, en aquest cas el «Robus arcticus L.», que per alguna cosa som a aquelles latituds.

Potser ja han passat els temps en els quals la riquesa d'un lapó es calculava pel nombre de regnifers que posseïa, però les guardes de regnifers existeixen encara. Els animals resten en llibertat dins el bosc durant tota la primavera i l'estiu —això sí, cadascun amb la marca del seu amo— i a la tardor els lapons reuneixen tots els regnifers en un clos per a tancar-los durant l'hivern. Una vegada tots els animals reunits cada lapó tria els de la seva marca i se'ls endu; n'hi ha que no duen marca, són els joves que han nat durant l'estiu, però com que sempre segueixen llur mare no hi ha cap dificultat per a saber a qui pertanyen. Amb marca o sense marca tots tenen amo, amb marca o sense marca cap d'ells és lliure. Potser sí que la llibertat és només una paraula... almenys pel que respecta als regnifers.

Josep M.ª PALAU I CAMPS

PER UNA MORAL DEL RESSENTIMENT

p'En DESCALÇ

Ressentir-se, segons el Fabra, significa «ésser afectat el bon estat, el bon funcionament, etc., d'alguna cosa per l'acció d'una altra». Aquesta definició corrobora el meu convenciment de que tot ressentiment suposa no sols un estat negatiu sinó també una positivitat, un estat positiu més radical, el qual és el que de qualque manera es veu entrebancat, alienat.

Val a dir que el ressentiment és negatiu, sí, però —no ho oblidàssim— és negatiu precisament perquè hi ha una negació prèvia, i sense aquesta negació anterior no existiria. No voldria que això sonàs massa metafísic, però jo diria que és una negació d'una altra negació. O, si voleu, és un rebuig d'un altre rebuig. Per definició, no hi pot haver ressentiment gratuït. Sense uns agents «ressentidors», no és possible. Morta na «Linda», morts els quissos.

Me deman, consegüentment, per què hauríem de donar-li un sentit pejoratiu. Sols els causants, els responsables, del ressentiment tenen el dret —és un dir— de considerar-lo pejorativament. Aquests sí, perquè són part interessada, i és lògic que no els faci molta gràcia. Ara, un ha de tenir el dret de ressentir-se si veu asfixiar o socavar o con-

demnar la seva positivitat. Tothom té, en efecte, un dret elemental de defensar-se. Recordem-ho una altra vegada: Sense alienació no hi ha ressentiment. És aquesta qui el posa en marxa.

Així, l'escàndol davant el ressentiment és farisaic i l'hem de considerar un mal símptoma. Perquè sols pot basar-se o en una certa curtedat —hàbilment aprofitada pels mateixos factors alienadors— o en una certa brutor a les mans. M'explic?

El dia que el ressentiment s'hagi acabat, una de dues: O bé s'haurà realitzat la utopia —i és clar que tots hauríem de lluitar per aquesta realització— o bé s'haurà acabat la joventut, la dignitat humana. O bé s'haurà realitzat la llibertat concreta o bé ja estarem del tot condicionats.

Ara com ara, el ressentiment és una actitud moral del tot necessària i positiva. Del tot recomanable, com el sarcasme. En front de tantes alienacions, és un motor que treballa en defensa de l'home. El ressentiment és humanista. Ara, cal fer-lo operant, així com sigui. Perquè una moral que no sigui operant —això els joves ho saben molt bé— deixa d'ésser moral, no ens serveix per res.

UN POETA DEL SEGLE XVIII: MIQUEL SOCIES DE TAGAMANENT

per Josep Maria LLOMPART

i Joan MIRALLES I MONTSERRAT

Entre els papers del P. Andreu de Palma, caputxí, que durant els anys trenta, en ocasió de predicar vàries Quaresmes a Montuïri, investigà una sèrie de temes relacionats amb aquesta vila, figura un manuscrit que conté tres composicions poètiques de Miquel Socies de Tagamanent: una glosada sobre una de les fams que va patir Mallorca en el segle XVIII, i dos goigs dedicats, respectivament, a Sant Pere i a Sant Martí.

Les notícies que hem pogut trobar sobre aquest poeta no són moltes, però ens permeten localitzar l'època en què va viure i els seus antecedents familiars. Sabem que nasqué a Montuïri «circa les set del matí... als devuit dezembra de lo any mil set cens xexanta un... fill lligítim del Honor¹ Miquel Socies de Tagamanent y la Sra. Juanaina Miralles Conjs. y se l'imposà nom Miquel Joseph Joachim Ignaci...² Es va casar dues vegades: la primera amb dona Margarida Miralles, i, viudo d'aquesta, amb dona Maria Sabater. En 1794 —és a dir, als trenta-tres anys— va esser nomenat tinent de les Milcíes Urbanes de la vila, segons consta en el document que reproduïm a continuació:³

«D. Miguel Socies, teniente de la Compañía de M. Ur. de Montuiri

El Rey. Por quanto para una Tenencia de la Compañía de Milicias Urbanas de Montuiri una de las que he tenido a bien crear en las villas de la Marina e Interiores del Reyno de Mallorca para atender a su defensa durante la Guerra he nombrado a D. Miguel Socías.

Por tanto mando al Capitán General o Comandante General de Mallorca de la orden conveniente para que se le ponga en posesión del referido empleo, guardándole, y haciéndole guardar las preeminencias y esenciones que le tocan, y deben resguardarlas, que así es mi voluntad, etc

Dado en Aranjuez a diez y nueve de abril de 1794.

Yo el Rey

Manuel de Negrete y la Torre

V.M. nombra Teniente de la Compañía de Milicias Urbanas de Montuiri una de las de nueva creación en el Reyno de Mallorca, durante la guerra a Dn. Miguel Socías»

Va morir dia 27 de desembre de 1829, havent fet testament en poder del Notari Gaspar Joaquim Riutort.⁴ Deixà dues filles: Joana Aina i Margarida. Fins fa poc es va conservar a l'Església parroquial de Montuïri la seva làpida sepulcral, de la qual reproduïm la inscripció:⁵

SEPULTURA EN
DONDE DESCANSAN LAS
CENIZAS DE DN. MIG
UEL SOCIAS DE TA
GAMANENT DE LA VI
LA DE MUNTUIRI FA
MILIAR DEL STO. OFO.
TENTE. DE MILICIAS U
RBANAS Y SUBDO. DE
MARINA Y MONTES
ETC. QUIEN M
URIO A

...?

Els poemes que donam a conèixer, segons ens informa el mateix Miquel Socies, daten —almenys els dos goigs— del gener de 1780. Aquestes composicions no deuen esser les primeres que va escriure, puix que denoten un cert ofici i una tècnica, prou elemental, sens dubte, però emprada amb seguretat. De tota manera, sorprèn que l'autor només tingués aleshores denou anys, i aquest fet planteja el problema de si la seva dedicació a la poesia va esser una pruija juvenil tot seguit abandonada, o si, contràriament, tingué continuïtat.

El valor literari del conjunt no és gaire notable i cal confessar que els versos del nostre tinent de Milícies Urbanes valen més com a document que com a creació estètica. No són, emperò, menyspreables. Primer de tot cal fer notar un desnivell qualitatiu entre la glosada i els goigs. La primera, àgil i directa d'expressió, se serveix hàbilment del llenguatge col·loquial dins el bon estil de la cançó popular mallorquina; els goigs, en canvi, pateixen de l'encarcament propi del gènere i se'ns presenten reblits de tòpics pietosos. Observem-hi, per exemple, l'expressió castellanitzant «Oh divino querubí», tan dins la línia de l'oratória religiosa de l'època.

¿A quin mal any es refereixen les cobles de Miquel Socies? Ja hem apuntat que a Mallorca les estretors sovintejaven. Un col·lega del nostre bon montuïrer, el famós i gairebé mític Tià de Sa Real, va dedicar 122 sisenes a la descripció de la fam que hi hagué dins «la temporada del any 1744 i sigüents fins a 1750». D'altra banda, les seques, la fam, les collites magres, són temes que es repeteixen en el cançoner tradicional. Segons notícies recollides per Campaner en el *Cronicón Mayoricense*, les collites varen esser escasses en 1776, 1777 i 1779. En aquest darrer any hi havia un dèficit de 100.000 quarteres de blat per a l'abastiment ordinari, circumstància que motivà la concessió de franquícia de duana a l'exportació de fruits destinada a la importació de blat. Això, i el fet d'estar datades el 15 i el 16 de gener de 1780 les altres dues composicions que conté el manuscrit, ens fa sospitar que el mal any al·ludit pel glosador podia esser ben bé el 1779.

En Miquel Socies és un versificador correcte, i només a la cobla 9 dels goigs a Sant Martí, una composició que té un cert aire de provisionalitat, de cosa no acabada que cal polir i treballar, trobam dos versos (1 i 3) mal midats. També són rares les rimes imperfectes o falses (pobresgarroves, Andreu-veu, cap-peccat). En canvi no té cura d'alternar les rimes femenines i masculines, sinó que, ben al contrari, demostra una predilecció aclaparadora per aquestes darreres (que, naturalment, són més fàcils). En una sola ocasió (cobla 8 de la glosada) utilitza exclusivament rimes femenines, cosa no gaire freqüent dins la tècnica tradicional. Quant a les vocals en contacte, segueix el criteri fluctuant propi dels nostres glosadors, i tan sovint ofereix casos de dièresi («i a la Verge Maria», «comença a si mateix») com de sinalefa («si anam a manllevar blat», «tant si és pobre com si és ric»). En els goigs a Sant Martí hi ha quatre estrofes (5, 6, 7 i 8) que presenten irregularitats desconcertants, singularment les tres primeres, a les quals gairebé manca coherència (l'estrofa 7, com la 17 de la glosada, apareix a més mutilada en el manuscrit). Es tracta d'uns textos amorfs en els quals s'endevinen versos aïllats. Potser eren simples esbor-

ranyos que havien de servir de pauta a la redacció i estructuració definitiva d'aquestes cobles. També és curiós que els versos apareixin gràficament deformats a la cobla 10 d'aquesta mateixa composició:

*Oh divino querubí d'amor
divino abrasat, siau-nos sempre
advocat, sagrat bisbe Sant Martí,*

per comptes de:

*Oh divino querubí
d'amor divino abrasat,
siau-nos sempre advocat
sagrat bisbe Sant Martí.*

Respecte del llenguatge cal fer notar les següents particularitats morfològiques: Fluctuació entre l'article salat (*es, sa, ses* en Glosada estrofes 11, 12, Goig a Sant Pere, est. 7...) i les formes *el, la, les*, i inclús *lo, los* (Glosada, est. 5, 14...)

—La forma *nos* en comptes de l'actual *mos* (Glosada, est. 5)

—*Nostron* en lloc de *nostro* (Goig a Sant Pere, est. 1)

—*Homens* que encara conserva la *n* etimològica de HOMINES, forma viva avui en dia a Eivissa, Lleida i alguns llocs més.

Quant al lèxic al costat de formes tan arcaïques com: *aquens*: per aquí prop, segons el DCVB (Glosada, est. 6), *hoven*: escolten (Glosada, est. 7), *pa de flece* (fleca), pa blanc, en Glosada, est. 8), trobam alguns castellanismes en els Goigs de Sant Pere i Sant Martí: *atxaca*, tret del castellà achaque. En català *xacra* (Goig a Sant Pere, est. 7), *cego*, per cec (Goig a Sant Pere, est. 9), *antes*, per abans (Goig a Sant Martí, est. 2), *después*, per després (Goig a Sant Martí, est. 3) i algun més.

També apareixen en el glosat tot un seguit de locucions força expressives: *se serà mester* (Est. 7), per s'haurà de menester, *hem ferit a tante seque* (Est. 8), per hem estat víctimes de tanta sequedat, *ha tant* (Est. 10), per fa tant, *se'n ven en ses barres tortes* (Est. 11), *du es seu feix* (est. 12), *oli nos hi a caygut* (est. 14), *es ventre va prim* (est. 18), cosa que ens fa veure fins a quin punt Miquel Socies s'inspirà per redactar aquesta composició amb el llenguatge col·loquial de la seva època.

En compensació a totes les seves deficiències, Miquel Socies de Tagamanent té bon tremp de glosador i una innegable eficàcia quan encerta a trobar el tret popular i realista. Vegeu, per exemple, les cobles 11 i 14 de la glosada i l'ex-

pressiva quinteta final d'aquesta mateixa composició. Al capdavant resulta ben simpàtica la figura d'aquest prohóm vilatà del XVIII, jove versaire d'afició, que, com que «el ventre va prim», procura entretenir-se, i entretenir els seus païsans, amb «codolades i cobles».

NOTES

1. Tractament respectuós que es dona a Mallorca als amos o arrendataris de possessió gran. (DCVB).
2. Arxiu Diocesà de Mallorca. Llibre de Baptismes (1755-1762), pàg. 185.
3. La còpia d'aquest document figura en els papers del P. Andreu de Palma.
4. Arxiu Diocesà de Mallorca. Llibre de Defuncions (1828-1851), pàgs. 15-16.
5. Còpia en els papers del P. Andreu de Palma.

POEMES DE MIQUEL SOCIES DE TAGAMANENT

Quant a la grafia, ens hem atès al criteri de transcripció adoptat per la col·lecció «Els Nostres Clàssics» de l'Editorial Barcino. En els *Goigs* indicam amb punts suspensius que no figuren en el ms. la repetició de la tornada.

I. GLOSADA DE LA FAM

Cobla 1
A Deu me comaneré
y a la Verge Maria
perque.m sia llum y gia
en las gloses que fera [sic]

2
Determinat de glosar
del any que tenim present
que no sé se pobre gent
quin remey té de campar

3
Ja baste per estar trist
només venir a pansar
que quant y a va tant car
que gent vella no.u a vist

4
Sinó poran pendre llum
de lo que diu en Martí:
tant blat, ordi com llegum
tot va car qui no té fi

5
Desdixats de tots los pobres
que Deu sap com nos campam;
primer menjàvem garrovas
y are ja no.n trobam

6
Si.s passetjau per aquens
adonau-vos dels camins
veureu-los de garrovins
que.s pot dir que n'estan plens

7
Los qui hoven el paper
han de notar lo que diu,
que tot sesrà master
per arribar al estiu

8
Tot l'any menjam pa de flece
[sic],

coletes y erbas verdes.
Hem ferit a tante seque
que l'obre s'es fet escardes

9
Tant si és pobre com si és rich
tot és rellar de patir,
y llevò que no.y a amich
de que nos pugam servir

10
Si anam a menllevar blat
o diners per comprar-ne
no fan sinós queixar-se
que ha tant que l'an acabat

11
Los pobres van per ses portes
a demanar caritat,
y com prou hi han stat
se'n van en ses barres tortes

12
Ja se veu molta vegade
que cadeschú du es seu feix
y caritat ordenade
comensa a si matex

13
Aqueix qui los l'an de fer
també se'n deven sentir,

y jo por asò gos dir:
enguañ tot s'és manester

14
Asò és un any tan perdut
que los qui.n poran surtir
jo.ls promet que poran dir:
oli nos hi a caygut

15
Lo qui ha de pervenir
encare no puch glosar
perque no sé endevinar
axò qui s'a de seguir

16
Des d'are si algú mira
y jo no puch glosar més,
ja veurem devés se fira
si.n farem altres papérs

17
... fet aquest paper
... consolar totom
... acabar en nom
... Verge del Roser

18
Enguañi tenim treballs dobles
que no sé com nos vivim,
eumancho ens.e divertim
en codolades y cobles,
emperò es ventre va prim

II. GOIGS A SANT PERE

1
Sant Pera, apòstol segrat
de la iglèsia protector,
suplicau el Redemptor
nes perdó nostron pecat

2

Quant estaveu en la mar
ab nostron jermà Andreu,
hoint de Chto la veu
prest tot ho vareu dexar,
y foreu anomenat
de los homens pescador

3

Qui porà explicar l'amor
que vos a Chto tingereu
puyts preguntant respongereu:
Vos sols ho sabeu Sr,
per so foreu consegreat
de las animas pastor

4

En la nit del Dijous Sant
molt humil vos demostrareu
quant ser rentat recusareu
vent-vos a Chto devant,
oferint mans, peus y cap
obeyreu el temor

5

No poguereu supportar
veyent a Chto lligat
quant te, [sic] aquell jueu malvat
l'orella vareu tallar
ell fonch per Chto curat
y vos reñit ab amor

6

El gall vos feu recordar
de vostra culpa comesa
quant per la umana flaqueza
a Chto vareu negar
del qual peccat perdonat
sempra tingueren dolor

7

Pugat Christo a los cels
y lo Esperit Sant vingut
Vos foreu que ab més virtut
predicareu es faels
curant tota enfermedat
tota atxaca y dolor

8

Per a Chto imitar
morireu crucificat
però ab lo cap girat
al cel per a denotar
que sempre aveu amat
a Deu n° Creador

9

Era tan gran la virtut
de vostre hombre y vestit
que tocant cego o tultit
el punt cobrava salut;
dons siau lo advocat
de aquest poble peccador

10

Puys gran és nostre maldat
Sant Pera, ab poc dolor
suplicau el Redemptor
nos perdó nostron peccat

*Estas dècimas he escritas jo,
Miquel Socias de Tagamanent de
la vila de Muntuïri, dia 15 janer
1780.*

III.

GOIGS A SANT MARTI

1

Puys lo cel vos elegí
ramey del necessitat,
siau-nos sempre advocat
sagrat bisbe Sant Martí

2

Antes de ser cristià
a Jesuchrist ya vastireu
al qui la capa partireu
com El matex confesa
que en forma de palegrí
vos demanà charitat
Siau-nos sempra advocat

3

Rebut lo segrat baptisma
sou acòlit ordenat
después bisbe consegreat
par a profit del proisma
per vostre virtut sens fi
tres mors heu resucitat
Siau-nos sempra advocat

4

Los miracles succets
per vostre intercessió
no són de conta y rahó
puyts casi són infinits.
Malalt qui a vos acudí
generalment fonch curat

5

Ab Pera Apòstol sagrat y ab Pau
[apòstol
estiguereu conversant dins un es-
[tudi tencat
Sant Pera assestí també. Maria
[ab dos verjes al costat [sic]
Siau-nos sempre advocat segrat
[bisbe

6

Un leprós tot descarnat, ab un
[bras
lo qual vos abrasava.n perfeta
[salud tornareu de resistir lo po-
[bla pasmat
ell perfectament curà por vostra
[gran caritat [sic]
Siau nos...

7

Vostre predicació los peccadors...
y heretjes obstinats convertia...
dexant lo infern lo camí...
passat. Siau-nos...

8

Ni de la mort vos pasmarau
per la vostra virtut nobla
ni per assistir al pobla de veura
[mis [sic]
rescats, mes Christo no diferí
que el cel fosau traladad
Siau-nos sempre advocat

9

Mort ab summa probesa
y rare necessitat
dins de los cels haveu entrat
ric de spirital riquesa
música del cel se hoí
y cant de àngels acordat
Siau-nos...

10

O divino cherubí de amor
divino abrasat, siau-nos sempre
advocat segrat bisbe St. Martí

*Estas coblas e escritas jo, Mi-
quel Socias de Tagamanent, de
la vila de Muntuïri, dia 16 janer
de lo any 1780.*

El Primer Congrés d'Història del País Valencià

per Rafel **SOCIES** I COMPANYY

El cronista de València donà compte de la presentació d'aquest Congrés, feta el passat 6 de juny. Amb els meus 6 anys de mallorquí viscuts a València m'atorg la llibertat de prendre una mica com a cosa meva aquest Congrés per a parlar-ne damunt aquestes mallorquines pàgines de LLUC, obertes a tota la problemàtica de les nostres Illes, però també a la de tots els Països Catalans.

La situació interna i constructiva dins el nucli d'aquest Congrés, d'un parell d'amics, m'ha donat l'oportunitat de conèixer una mica la gestació del mateix, nascuda de l'interès de tots els departaments d'Història de la Universitat en una tasca comunicativa de la qual se'n puguin treure les conclusions oportunes amb més fonament i coneixença. Cada vegada més l'estudi de la Història no pot quedar estancat dins uns conceptes ja superats de compartiments tancats i sense relació; estam vivint dins uns esquemes en què de cada vegada cobra més importància la interrelació de les diverses motivacions (encara que semblin figurar dins camps allunyats), i és necessari doncs que els especialistes de les diverses branques de la Història estiguin en relació per a comunicar-se les seves descobertes en els seus respectius camps i que poden esser de gran importància per a l'explicació dels fonaments de fets importants dins altres branques. Aquesta coordinació d'esforços, l'intercanvi de resultats i la reiterada comparació de mètodes de treball conduiran a una millor tasca històrica.

En l'estadi actual de la investigació ha estat necessari superar el concepte tancat de Facultat per a ajuntar tots els especialistes d'Història de totes les facultats universitàries. Dins la mateixa Facultat de Filosofia i Lletres, tradicional redòs de la Història, s'ha d'ampliar l'esquema de càtedres clàssiques d'Història política, i així intervenen també els departaments d'Història de l'Art, de la Pedagogia i de la Filosofia, així com el de Geografia i el de Llengua i Literatura. De les al-

tres facultats, Medicina, Dret i Ciències Econòmiques, arriba la col·laboració de les seves càtedres d'Història de la Medicina, Història del Dret i Història Econòmica. El gran buit ve determinat per la manca de departament d'Història de la Ciència a la Facultat de Ciències i d'Història de la Tècnica Agrícola a l'Escola d'Enginyers Agrònoms. L'esperit que tant he assenyalat té prou feina per a aconseguir d'ampliar encara més el necessari camp de la col·laboració en la investigació històrica.

La Universitat de València ha tengut la sort de poder reunir un estol d'historiadors de mentalitat oberta i que basen el seu treball en les idees que he exposat abans. S'ha afirmat, amb la serietat que inclouen aquestes bromes, si l'escola barcelonina del gran historiador Vicens i Vives s'havia traslladat a València. De totes maneres, València gaudeix de la presència a les seves càtedres dels professors Reglà i Giralt, i fins fa poc del professor Nadal, els principals membres de l'escola esmentada. Igualment d'altres professors havien sentit aquesta necessitat, i encara que és mal de fer citar noms pels obliats en què se pugui caure, és forçós indicar el nom del doctor López Piñero, historiador de la Medicina, i del doctor García González, historiador del Dret, que pertanyen des del primer moment al nucli generador d'aquest Congrés, així com el mediavelista Ubieto i el prehistoriador Tarradell. Entre els col·laboradors d'aquest Congrés no puc oblidar el geògraf mallorquí Rosselló.

A l'entremig d'aquests contactes tengué lloc la celebració a València del III Congreso de Historia de la Medicina. La investigació valenciana hi participà de manera nombrosa i qualificada, i a la vista d'aquesta participació i amb el passat dels contactes anteriors nasqué la idea de la celebració d'un Congrés d'Història del País Valencià que ara ja tenim convocat per l'abril del pròxim any 1971.

Aquesta idea queda basada en els contactes anteriors i en la superació dels compartiments de la Història, però també intenta d'abastar a una major projecció, per quant la Història no pot quedar tampoc tancada dins el camp de la investigació a la Universitat, sinó que la Universitat se vol posar en contacte amb les altres institucions culturals valencianes i amb els investigadors particulars a fi d'obtenir una major eficàcia en la investigació per mitjà d'un treball en comú i un intercanvi de mètodes i resultats. A més, aquesta projecció també se vol dirigir cap a la ciutat, amb la manifestació pública d'un Congrés.

Per altra banda faltava un Congrés d'Història que prengué com a base el País Valencià en tota la seva extensió. Hi ha d'altres Congressos que se n'interessen, però de manera fragmentària per quant a èpoques o a temes (Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, o els nacionals de Medicina i Prehistòria i Arqueologia), pel qual, aquest Congrés ve a cobrir els buits que deixaven aquests congressos anteriors, per quant abraça totes les èpoques i vol tocar totes les temàtiques.

D'acord amb aquesta idea i amb el temari del Congrés, tots els aspectes que s'ofereixen avui a la investigació històrica se podran abordar per primera vegada de manera conjunta i en el marc concret socio-cultural valencià.

Aquest temari està compost de 6 apartats generals: *Època quaternària* (El medi geogràfic; El paleolític); *Economia i societat* (Demografia; Estructura econòmica i activitats productives; Estrats socials i conflictes de classes); *Marc institucionals i Història política* (El Dret; Les institucions culturals; La vida política); *Llengua, Humanitat i Art*; *Ciència, Tècnica i Medicina*; *Metodologia i Fonts històriques*.

Aquest Congrés se vol identificar amb tot el País Valencià, i per això no vol restar només a València, sinó que també vol acudir a Alacant i Castelló, a més d'altres excursions. Aquesta identificació ve confirmada per l'ús de la llengua catalana que s'admetrà en les comunicacions.

Se preveuen una sèrie d'activitats culturals, com sessions de teatre, musicals i cinematogràfiques. Igualment s'han programat diverses exposicions, com una antologia històrica de la pintura valenciana; historiografia valenciana i documentació d'arxiu; bibliografia actual espanyola i estrangera de temes històrics; cartografia valenciana; material arqueològic; ceràmica i arts populars; material fotogràfic; instrumental científic-auxiliar de l'investigador.

Amb motiu del Congrés se vol inaugurar, davant el nou edifici de la Facultat de Filosofia i Lletres, un monument a la gran figura de la Il·lustració espanyola, don Gregori Mayans.

La convocatòria d'aquest Congrés ha resultat, segons el meu parer, positiva. Almanco ha causat una reacció en tots els camps: positiva o negativa, però reacció. En primer lloc, damunt les bases ja assenyalades, se formà una Comissió Organitzadora presidida pel degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, doctor San Valero, i composta pels caps de tots els departaments esmentats. Així mateix s'ha anomenat una Comissió d'Honor presidida pel Ministre d'Educació i Ciència, valencià, i en què se troben les primeres autoritats valencianes, totes acollidores d'aquest Congrés amb entusiasme.

Les institucions culturals del País han respost igualment amb entusiasme i han nomenat els seus representants prop de la Comissió Organitzadora. Les Corporacions provincials i els Ajuntaments, a qui s'ha acudit, també han respost i ja arriben adhesions i promeses d'assistència de prou historiadors i d'especialistes d'Història del País Valencià.

D'altra banda, també han sorgit algunes divergències, en part per la qüestió de noms de País Valencià i Regne de València (nom que queda massa constret a una època determinada) i per l'activa presència dels catedràtics de la Universitat procedents del Principat, cosa que sembla remoure massa sentiments «mossàrabs» o «iberistes», que no reaccionen davant el nom de «Levante» o d'altres influències ponentines que quasi podem anomenar perniciosos.

Ens trobam davant la cristallització d'una realitat fecunda. Els començaments són esperançadors. Ara queda per veure la realització d'aquest Congrés i la trajectòria que seguirà, amb els seus resultats al llarg dels Congressos que se vagin celebrant posteriorment.

Fins aquí he parlat d'aquest Congrés que pot atènyer una fonamental importància dins el coneixement del País Valencià, però, com a mallorquí, no podria acabar de cap manera sense mirar de fer unes reflexions en quant a les nostres Illes després de totes les consideracions anteriors.

El fet de Mallorca és que manca de molta investigació històrica. Al llarg dels segles trobam moltes de llacunes. Molt de temps hem viscut de treballs del passat sense massa esperit crític, de vegades amb peresa i d'altres amb l'anomenat

panxacontentisme. El desconeixement de molts de períodes ens ha fet afirmar que lo que succeïa és que no havia passat res. El reconeixement de figures vertaderament capdavanteres, com podria esser Josep Maria Quadrado, tal vegada ha impedit d'aprofundir en els camps tractats per ells amb el suficient esperit crític que deia, amb el desig de conèixer noves dades i rectificar tots els punts de vista que forçosament han hagut de canviar amb el segle que ha passat.

València té la seva Universitat. La falta d'una a les nostres Illes potser ha condicionat aquestes manqueses. El nostre Institut de Ciutat, que tanta d'importància tengué en la cultura del segle passat, ha tengut qualque figura que s'ha interessat vertaderament en la nostra història, però en general ens trobam amb figures massa aïllades, amb investigadors individualitzats, de vegades sense possibilitat de dedicació a la investigació tal com desitjarien, i aquests treballs sols manquen d'una coordinació i d'una vertadera llar. Hauríem de desitjar que l'Estudi General Lul·lià fos aquesta llar, on hi cabessin totes les possibilitats de formació, d'informació i de cooperació.

La publicació de la *Història de Mallorca* p'En Mascaró i Pasarius és una tasca que ens ha de satisfer per aquest pas que representa en quant a la cooperació dels més anomenats especialistes en les diverses branques de la nostra història.

Així i tot, em vull permetre la llibertat de desitjar més. Aquesta darrera obra, valuosa, no és més que una obra, quan lo important és la continuïtat i un contacte comunicatiu entre els especialistes de les diverses branques, sense que se tanquin en els seus camps respectius com pot arribar a conduir la publicació d'una obra en capítols comanats independentment. Precisament aquesta publicació de l'obra p'En Mascaró i Pasarius podria esser aquí, a Mallorca, el fonament, el nucli d'on sorgís aquesta col·laboració que pogués un dia menar a la convocatòria i celebració del primer Congrés d'Història de les Illes.

**LA CAJA CENTRAL RURAL DE
ORIHUELA**

**Admite imposiciones a la vista y
plazo fijo**

Feria, 31

ORIHUELA (Alicante)

BANCA MARCH

Capital desembossat Ptes. 500.000.000' -
Reserves 1.062.151.837'79
Regularització Llei 76/1961 307.985.196' -

CASA CENTRAL I DOMICILI SOCIAL:
PALMA DE MAJORCA
Carrer de Sant Miquel, 17-19 - Tel. 224805
Apartat de Correus núm. 672
Telex 68.611

Sucursal a Barcelona:
C·Caspe, 17 - Tel. 2220610
Apartat de Correus 1971
Telex 54.439

Altres 29 Sucursals i Agències Urbanes a les
Balears i a Barcelona

Realitza tota classe d'operacions de
BANCA BORSA CANVI

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

LLORENÇ VILLALONGA I ANATOLE FRANCE: MÉS ENLLÀ DEL RACIONALISME

per **Damià FERRÀ-PONÇ**

Anatole France no és tan sols, en la formació del jove Villalonga, una simple lectura de vigència fugissera. La suggestió del seu món anà, ja ho vérem a l'assaig anterior, fins a esdevenir un ingredient en la caracterització del tipus esnob que fou *Dhey* i que, aleshores, començava a perfilar-se. La influència, a més, a l'hora de la creació literària —si ens hem de regir per l'obra de joventut que és *Mort de Dama*, prou més caricaturesca que les mesurades sàtires francianes, però— palesa inequívocament una empremta fonda, unes patents *afinitats electives* entre ambdues sensibilitats. Des de les obres menors, i més aviat poc rellevants del primer France, com *Jocaste* et *le Chat maigre* (1878), fins a les obres del francès que apareixen pels mateixos anys que Llorenç Villalonga comença a interessar-se per aquest escriptor, com són *Les Dieux ont soif* (1912) —el mateix any de les lectures clandestines a les golfes de la casa paterna— o *La Révolte des Anges* (1914), s'estèn tota una llarga producció narrativa que serà coneguda i assimilada, gairebé íntegrament, pel nostre novel·lista. Tan sols algun recull de narracions breus com *Les Contes de Jacques Tournebroke* o alguna mostra menor de la novel·lística de France com *Les Desirs de Jean Servien*, escaparen a la curiositat de Villalonga. Si no arribà a conèixer el roman de la passió —frustrada— de l'autor de *Le Petit Pierre* envers Elise Devoyod —una actriu que es burlà dels desitjos de France, encara un obscur escriptor principiant—, s'inicià, precisament, en l'obra, *Le Lys rouge*, on el francès analitza els viaranys i la crisi de la passió amorosa.

Llorenç Villalonga conegué, a més a més, els dos volums que vénen a esser quelcom semblant a uns *breviaris de filosofia assistemàtica*, de l'escriptor de Villa Saïd: *Les Opinions de Jérôme Coignard* (1893) i *Le Jardin d'Epicure* (1894). L'epicureisme estaticista, el relativisme amable d'ambdues obres resultaren un ingredient prou important per a configurar Llorenç Villalonga, la pròpia valoració dels fets i de les coses. L'absència de sistematització de la filosofia franciana, ex-

pressada amb petites màximes, havia de resultar plaent a un *Dhey* defugidor de les sistematitzacions totalitzadores que necessiten, per a sobreviure, negar l'estètica de les contradiccions. Si Villalonga avantposa Bergson a Hegel, l'havien d'atreure aquelles petites joies —per treballades i escèptiques— del relativisme de France.¹

Algunes de les obres de l'autor de *Thaïs*, exerciren una suggestió particularment remarcable sobre Llorenç Villalonga. Ja hem citat el títol que introduí el nostre escriptor dins el món del francès, alhora que dins una atmosfera desconcertant per a la seva sensibilitat adolescent d'un erotisme refinat i d'una sensualitat torbadora. De la fonda impressió que deixà dins ell el roman dels amors de France amb Mme. Arman de Caillevet, en sura, com un record llunyà i poètic, l'evocació dels ulls blaus de Thérèse recollint dins els seus ulls, tot el blau del Sena que discorria plàcid a la vora dels salons on, sense estridències, es jugava, com en uns escacs de cortesia, la partida dels sentiments. Al costat d'aquest món de sicologisme eròtic, la producció més *compromesa* o, millor, reveladora de la valoració que mereixia a France l'existència i la trajectòria humana al llarg dels segles: *L'Île des pingouins: Histoire sans fin*, *Les Dieux ont soif* i *La Révolte des Anges*, són els títols pels quals es decantaren les preferències de *Dhey*. Per què, però, aquesta tria? ¿Hi podem detectar, al fons unes analogies significatives entre ambdues sensibilitats?

Es un tret comú a totes aquestes obres que *Dhey* admirà, l'ús del contrast, l'ús del contrapunt enfront de la filosofia escèptica i desenganyada dels Bergeret, Coignard, Brotteaux... Aquests, tan sols mitjançant l'enfrontament amb els joves ingenus i apassionats —immadurs en definitiva— agafen tot el seu relleu, tota la plenitud de la personalitat pròpia. L'oposició es fa sempre dins els terrenys de l'ingeni, de la cultura, de la intel·ligència, de la cortesia, de les bones formes, en fi. Les confrontacions violentes, irades, desencaixades queden excloses. La violència que

France posa en aquests personatges oposats és tan magistralment subtil que és només el lector el qui veu clarament la lluita aferrissada que gla-teix entre ambdues filosofies vitals —l'escèptica i l'apassionada—, els protagonistes de les quals se'ns presenten sempre en xerrada amical. Coignard —vell escèptic i epicuri— oposa la seva saviesa, que de res no li serveix com no sia per constatar la inanitat de tota empresa humana, enfront del tarannà del seu protegit i deixeble Jacques Tournebroche, ingenu i impulsiu. Amb tot la diferència mai no arriba a ser prou per donar lloc a un trencament de formes entre els dos: fins i tot permet, heus ací la grandesa del relativisme, el mestratge. I les formes es mantindran, fins i tot, quan l'apassionament juvenil (Tournebroche), esdevingui un pur i simple fanatisme apassionat (Gamelin). Amb tot i això, mai hi haurà el xoc estrident, la violència entre els dos, almenys de la part del savi —que és la de France— i Brotteaux serà enviat a la guillotina pel jove revolucionari —són els dies de la Revolució Francesa i del Terror— amb qui l'unia una certa amistat. Però el trencament de formes prové solament de Gamelin, erigit en sanguinari jutge inquisitorial. Brotteaux ni es preocupa de desfer el malentès que ha provocat la seva condemna —i no li hagués estat gaire difícil—, rebatent les febles acusacions dels revolucionaris. No hagués estat intel·ligent, però, voler fer entrar dins els terrenys del racionalisme els qui en viuen fora. I el vell savi, abans d'intentar l'empresa anirà, silenciosament i pulcre, a la guillotina amb un clàssic a la butxaca.

Anatole France era fonament anticlerical, però tingué la intel·ligència de no prescindir de la litúrgia a l'hora de bastir la seva obra. Així com utilitzava els joves fanàtics revolucionaris —en el fons moguts per un simplista irracionalisme— per a proclamar la inutilitat de les revoltes tumultuoses i sanguinàries, usava dels aspectes externs de l'Església per a bastir les seves sanguinàries sàtires contra el clericalisme. Es la tècnica dels contrastes que ja hem assenyalat: No hi podria haver un Brotteaux sense un Gamelin. Tampoc sense els aspectes més pintorescos del clericalisme del seu temps o sense el Mite de *la France*, esdevinguda per obra d'un xauvinisme un fetitxe idolàtric, hauria pogut escriure *L'Île des pingouins*. Anatole France, com Llorenç Villalonga, considerava que l'home era massa feble, massa contradictori, que era massa fàcil desfer, i desmitificar les utopies humanes mitjançant un racionalisme lúcid —sense però conferir a aquesta Raó propietats utòpiques— per a poder somiar la terra esdevinguda paradís de l'Edat d'Or futura. I, a més de negar l'utopisme en aquest viure de l'home en un món ple de contradiccions i d'absurds, li mancava tota fe en la transcendència del cristianisme. Detestava i temia el Dogma perquè el valorava com una via vers el fanatisme. Massa

pessimista per a veure un fet dolorós en l'acabament i tornada al no-res de l'aventura humana, estimava massa aquesta vida breu per a emporbrir-la. D'aquí que es voltàs i acceptàs tot el que podia alleugerir el dolor de la condició humana. D'aquí que l'ateu radical que era France, i l'ene-mic aferrissat dels dogmes catòlics, defensàs, enfront del laïcisme, la fastuositat poètica, la riquesa, en definitiva, de les litúrgies.

Dins Villalonga el contrast té també un paper semblant al dels contrapunts de France. A les obres primeres domina la caricatura. La sàtira ocupa amb gairebé exclusivitat l'escenari. El jove escriptor no ha atès encara una concepció original i pròpia per a poder contraposar-la als essers caricaturitzats, fins al límit mateix de la crueltat, en *Mort de Dama*. Si France publica la seva primera novel·la —veritablement important s'entén— *Le Crime de Sylvestre Bonnard* als 37 anys, ja un home relativament madur, té sedimentat ja un fons de vivències; l'autor de *Bearn* no era, en aquella primera obra, sinó un inconformista que s'expressa, intel·ligent com és, amb les armes que li forneix la cultura enfront d'un món provincià i autosuficient. Podríem dir que el primer Villalonga, el veritable *Dhey*, és la negativitat feta sàtira per la Cultura, en comptes del nihilisme juvenil de la revolta apassionada. A l'hora de la maduresa, el nostre novel·lista, bastirà un món, un cosmos total i mític on s'inscriran —prèvia transformació— els fets viscuts i on apareixeran les primeres contrafigures —senyal clara de maduresa, d'una filosofia vital pròpia que es trasmet i recrea en un dels seus personatges— literàries del mateix Llorenç Villalonga. Don Toni de Bearn és, doncs, el signe d'una maduresa i d'una plenitud. No ha sorgit, però, de la negació de *Dhey*, sinó que el jove esnob s'és fet, amb el pas dels anys i a força d'allò que en diuen *experiència*, més caut i més intel·ligent i que cal emprendre, en lloc de la caricatura, la tasca d'elaborar un món personal i donar testimoni d'allò que ell, al llarg dels anys passats ja, ha viscut i estimat. Bergeret i Toni de Bearn expressen una saviesa vital capaç de depassar el perill de la pura negativitat nihilista i enfrontar-se, des dels supòsits del racionalisme, amb la realitat desplaent que havia motivat la caricatura primera. Si *Mort de Dama* és la sàtira d'un món absurd i provincià des dels esguards de la Cultura i del cosmopolitisme esnob, *L'Angel Rebel* és ja una vella filosofia capaç de donar la seva resposta a aquest món irracionalista. *Dhey* ha esdevingut el senyor de Bearn. La crítica, saviesa.

A *L'Île des pingouins: Histoire sans fin*, expressa France la seva passimista visió de l'aventura humana. El llibre és l'obra d'un home lúcid que no veu, ni entreveu tan sols, la possibilitat de l'esdeveniment de la utopia al si de l'evolució històrica. Villalonga, pel que fa a la Història —així en majúscula— sembla mantenir unes conviccions

semblants. El 1908, a l'obra esmentada, mostrava l'escriptor francès el seu pessimisme històric amb la predicció d'una conflagració bèl·lica de proporcions mundials. La Gran Guerra de 1914-1918 li vendria a confirmar, pocs anys després, els tràgics auguris. L'autor de *Mort de Dama*, l'esguard vers el futur, manté conviccions d'un semblant apocaliptisme, reforçat ara amb els arguments de la possibilitat de que la Història s'interrompi sobtadament, i totalment, amb una catàstrofe nuclear. El futur de Villalonga, encara més que el passat —i per això és tal volta conservador— no entrelluca sinó un món enfollit per la fam, la injustícia i el militarisme. Ambdós escriptors, doncs, encadenen l'home a una Història tràgica on el futur no mostra, respecte del passat, sinó semblants o accentuats pressagis de pessimisme. L'epocaliptisme o l'etern retorn dins el dolor és la visió d'aquests dos esperits tan lúcids com desenganats. Dins aquesta visió, quin és el paper dels revolucionaris, dels utopistes, dels rebels? Per un costat la dictadura més extremada i sanguinària quan el purisme revolucionari intenta fer-se realitat efectiva i operant sobre unes masses refractàries als grans ideals que proposen els nous dirigents. (Tant France com Villalonga consideren que ho són sempre, les masses, extranyes a les empreses grandiloqüents). I la dictadura acabarà per fracassar dins la follia sagnant en *Les Dieux ont soif*. Al final Anatole France proclamarà la inutilitat de les revoltes: és un camí inútil. Si l'home resta, de què ens serveix que les formes sien trastocades? A *La Révolte des Anges* la rebel·lió serà abandonada per inútil: Satan —en realitat France, més lúcid i escèptic que mai— fa desistir els revolucionaris mostrant-los els fruits que se'n derivarien de la victòria i presa del poder: les contradiccions humanes reapareixerien, no tan sols intactes, sinó, fins i tot, accentuades. Aquest *conservadurisme* de France ens pot ajudar a acostar-nos, per analogia, a l'aristocràticisme, a l'antidemocràcia de Llorenç Villalonga. Només així ens estalviarem els malentesos i els qualificatius còmodes i simplistes entorn de la posició *política*, humana i vital en realitat, de l'autor de *Bearn*.

Anatole France —aviat al costat d'altres figures de les lletres franceses com Voltaire, Colette,... presideix els anys de joventut de Llorenç Villalonga, especialment els anys en què, com a estudiant, recorria les capitals de la geografia peninsular. Havia fet el curs preparatori de Múrcia per a passar després a estudiar Medicina a Barcelona, Madrid i Saragossa, per acabar el recorregut a la capital francesa, on s'especialitzaria en siquiatría. A Saragossa —la Lerma Real del Ebro de les *Falses Memòries*— es trobava —tenia 27 anys— quan li arribà la notícia de la mort del qui havia estat el mestre de la seva joventut d'escriptor. El 12 d'octubre de 1924, a Saint-Cyr-sur-Loire, a la seva famosa *maison* La Bechellerie, moria

Anatole France, enmig d'una glòria que semblava incontestable i recollint l'homenatge oficial de la *Nation* tota, per a caure, poc temps després, en un desdeny absolut per part dels intel·lectuals francesos. El jove estudiant de Medicina, com en homenatge pòstum, recorregué les llibreries de la capital aragonesa, a la recerca d'una obra del mestre desaparegut. Però els *bàrbars* llibreters de la pomposa i provinciana Lerma Real del Ebro ignoraven gairebé la figura del representant d'una cultura tota que acabava de desaparèixer.

Tot i l'atracció de l'univers francià per a un esperit amb tantes afinitats com era el de Llorenç Villalonga, la influència i l'atracció s'haurien vist prou enterbolides sense l'instrument decisiu que ha estat la prosa, clara i harmoniosa, de France. Paul Valéry, tan clàssic ell, s'ha burlat de la prosa límpida i neta de l'autor de *Thaïs*, d'una diafanitat tal que sembla arribar a l'ideal de l'estilisme que és la *sensació de la no existència de l'estil*. Quelcom semblant s'esdevé amb el prosista Azorín, amb el seu *estil invisible*. La qualitat més captivadora d'aquesta prosa és la transparència que permet arribar, sense obstacles ni entortolligaments amb els mots, al missatge de l'escriptor. Aquest fou el tret més admirat per *Dhey* dins el *métier* del francès: l'absència, o almenys la sensació d'absència, de la pruija formalista. Llorenç Villalonga ha expressat ben sovint la seva despreocupació per les subtileses afiligranades de la forma. Bona part del seu allunyament dels moderns corrents de la literatura, novel·la sobretot, es deu a aquesta sensació i valoració de l'estilista abarrocat com un *treballador en el buit*. D'aquí que el nostre novel·lista expressi el seu desdeny per alguns dels més prestigiosos representants de la narrativa sudamericana (Carpentier, Cortázar...). Ell és un partidari aferrissat de la *instrumentalització* idiomàtica, la llengua no com un fi en si mateixa, sinó al servei de la comunicació d'unes realitats més enllà del llenguatge. Un camí planer i suau i no un entrebanc en la ruta de les vivències que l'escriptor ha de tractar de suggerir. Tot i que després es decanti vers el món de Proust i la seva concepció de l'art, seguirà valorant sempre la prosa neta i d'una senzillesa treballada de France, per damunt de les arborescències i meandres prosístics de l'autor de *A la recherche...*

Tot i perseguir uns fins semblants, les diferències entre la valoració de l'estil per part de France i de Villalonga són d'una evidència contundent. El que dins la prosa de France resulta fruit d'un esforç constant, d'un treball pacient, minuciós, detallista fins a aconseguir qualitats d'orfebreria, és dins Villalonga despreocupació en el dir i allunyament de tota ambició retoricista. France domina i plega el llenguatge a les seves finalitats a través d'un anhel de perfecció invisible. En contrast la despreocupació de Villalonga el porta, prou vegades, al descuit i la incorrecció

que el novel·lista de Villa Saïd defugia. La facilitat de la prosa de l'autor de *Les Dieux ont soif* és només aparença superficial: «Un bon estil —diu ell mateix— és com un raig de llum que entra pel finestral en el moment què escric i deu la seva claredat pura a la unió dels set colors que la formen. L'estil senzill és sempre semblant a la claredat blanca: És complexe, però no ho sembla.»² Al costat d'aquestes paraules, el judici que Jaume Vidal Alcover n'ha fet sobre les ambicions estilístiques de Llorenç Villalonga resulta força diferent: «L'absolut menyspreu que sent i ha sentit sempre per allò que en podríem dir preocupació estilística».³

Temps a venir, *Dhey*, cada cop més endinsat dins l'enyorança de l'elegia, s'aniria transformant sota l'atmosfera sorgida de la seva tasca per bastir el món de *Bearn* i allunyant-se de les caricatures juvenils. Era l'hora de Marcel Proust. L'autor de *A la recherche du temps perdu*, resultava ara més acostat en la valoració de l'art i de l'home, a la visió villalonguiana de l'elegia mítica, que no el racionalisme satíric de France, predominant en la seva etapa de joventut. Proust feia del retrobament del temps perdut la finalitat de tot al seu esforç artístic. Villalonga, per boca de don Toni de Bearn, assenyalava a la seva tasca d'escriptor un paper semblant: «Pensa que no som un erudit ni un escriptor en el sentit estricte de la paraula, sinó un home que no ha tingut fills (...) i que desitjaria de sobreviure algun temps perpetuant tot quant ha estimat.» Anatole France, empès per una valoració de l'existència humana semblant —per bé que situat en definitiva en el pol oposat de l'humanisme sartrià— a la *passió inútil* de Sartre, proclamarà la inutilitat de tota temptativa, de tot desig de supervivència dins un món d'absurd i de dolor. «Pobre amic, no sabem què fer-ne d'aquesta vida tan curta i vós en voleu una altra sense fil!», exclamarà Thérèse a *Le Lys rouge*. France, doncs, proclama la inutilitat de la immortalitat, el *bé de la mort*, si aquesta no hagués d'esser sinó una prolongació d'aquest viure amarg i sense esperança, ja que, aleshores, no fariem sinó situar dins l'eternitat la tortura i l'amargor d'un dolor, ara, fugisser per la presència de la mort. Des d'aquesta valoració de la *supervivència*, negant-la, nega, ensems, la interpretació i valoració que de l'art en fan Proust i Villalonga —l'art com a supervivència, com a retrobament i eternització de la vida—; no nega però, el valor d'aquesta existència limitada dins el no-res, ans el contrari, l'autor de *Thaïs*, proclama la necessitat d'enriquir i viure intensament l'existència que se'ns dona, i de la qual l'Art n'és un mitjà per a endinsar-se més i pouar més a fons dins els estrats ocults de la realitat, sense, però, prolongar-la. Ell oposa l'Art concebut com a *Intensitat* o la idea que sustenten Proust i Villalonga del fenomen artístic en-

tès com a *Duració* o eternització dels fets viscuts.

Entre 1889 i 1894 s'havia desenvolupat a França la polèmica entorn de la ciència. A l'afirmació de Renan: «La raó, és a dir la ciència, governa la Humanitat», replicaren les veus de Brunetière i Paul Bourget, aquest amb un *roman a thèse*, *Le Disciple* (1889), atacant el científisme i proclamant la superioritat de la moral. La polèmica dóna ocasió a Anatole France de fer explícites les seves valoracions de la ciència i, de retruc, de l'art i el lloc que ocupen dins la vida i la tasca de l'home: El 1895 donava, als estudiants de París, aquests consells:

«No desconfieu de la ciència (...), allarga la nostra existència dins el temps i dins l'espai; ens fa, en una vida, viure mil vides; sobre un ínfim planeta, pesar i mesurar els móns, i, amb uns sentits mediocres, penetrar els dos infinits de la grandesa i de la insignificància. No és, doncs, un bé inestimable?».

La frase ha estat dita: «Viure mil vides». Una existència múltiple, una òptica pluralista i relativista capaç d'abastar mil perspectives de la realitat que ens volta. Contradiccions? I què importen les contradiccions quan són vida, riquesa, varietat d'una existència minúscula i limitada! El relativisme és la riquesa, la varietat, la destrucció dels móns grisos i monocroms on voldrien regnar els dogmatismes exclusivistes. Aquesta és la veritable missió de l'Art: no sobreviure, sinó penetrar a fons dins les infinites i variades formes de la realitat, a través de les cadències de l'harmonia i atènyer, en cada mot, en cada frase, en cada obra, noves i inèdites perspectives i realitats dels homes i de les coses. Retrobar el passat és una tasca inútil: «El temps retrobat segueix essent temps perdut» sembla dir France. No tem la destrucció i la mort, i quasi els agraeix l'alivi d'aquesta realitat dolorosa, en canvi defuig i lluita contra tot el que desitja empobrir aquesta petita cleda de l'existència. No és la Mort l'enemiga, sinó la Pobresa.

La presa de contacte amb el cosmos immens i genial de Marcel Proust el feu adonar-se de les limitacions del món d'Anatole France. Villalonga havia admirat *l'estil France*, magistral per inexistente, la seva ironia derivada d'un savi relativisme, la racionalització desmitificadora dels aparatosos ideals polític-religiosos de la França del seu temps —*Histoire Contemporaine*— o del passat —*L'Ile des Pingouins*—. Però, a la vora de Proust, aquest racionalisme empal·lidia i mostrava, ell tan preocupat per l'enriquiment de la realitat, nombroses zones, que la Raó no havia pogut abastar. Les racionalitzacions de France eren tan radicals, tan desmitificadores dels misticismes socials i religiosos que abocaren a una perillosa autosuficiència. ¿Seria la Raó capaç de donar una resposta sa-

tisfàctòria a la realitat tota? Prest es feu evident que el racionalisme de France feia encara la història més inexplicable que el misticisme que havia combatut tan aferrissadament. *La Vie de Jeanne d'Arc* (1908) havia fet de la santa nacional francesa una al·lota al·lucinada i histèrica. El mite Joana d'Arc estava, per France, resolt. Però resultava encara més incompreensible que una histèrica salvès França que no si li atorgam les qualitats sobrenaturals, que la tradició assenyala. «En Joana d'Arc sols hi veia una histèrica», escriurà Villalonga mostrant la insuficiència del racionalisme de France. I, més endavant, una expressiva comparança amb el món i la significació de Marcel Proust, posa en evidència les falles de l'univers francià: «Ara me n'adon que a France li mancava un sentit. Tot i reconeixent el seu *charme* i el seu talent, avui el trob incomplet. Es refugià en la ironia per això, perquè li mancava un sentit important. Proust és més proteic, sens dubte, dóna més importància al subscscent, resulta més poètic, és a dir, més místic».⁴

I, ensems que France s'allunya de Proust, es decanta també d'un aspecte ben valorat per Llorenç Villalonga i plenament incorporat a la seva obra de novel·lista: la poesia que sorgeix d'un frec de misteri, d'una etèria inconcreció de les situacions i personatges. El món de Villalonga, tan racionalista aparentment, deixa sempre un poc oberta la porta —no massa perquè no s'introdueixi dins *la pau de Bearn*— el desordre, a les accions poètiques que van més enllà de l'estricta racionalisme. France, per contra, talla radicalment el camí a tot el que no s'ajusti als postulats racionals. Resulta força expressiva per a il·lustrar la diferència entre el *món fantàstic* que pot suggerir l'obra del francès de la de l'autor de *Mort de Dama*, el fer un paral·lel entre l'univers misteriós de la casa de M. Astarac a *La Rotisserie de la Reine Pédauque* (on els elements i situacions fantàstiques es troben gelades i paralitzades en el seu vol poètic per la presència constant d'un racionalisme que acaba per imposar-se i destruir el suggestiu encant de la casa de l'alquimista) i la fama de *bruixot* de don Toni de Bearn, bastida subtilment sobre unes simples insinuacions, uns tocs lleugers que mai no arriben a esdevenir en res objectiu, precís i concret. Aquesta és la força poètica del món de Villalonga —la inconcreció, les realitats tan sols insinuades, mig dites—, que l'esguard racionalista de France, excludentista i empobridor en definitiva, ha foragitat del seu cosmos narratiu, per una confiança esterilitzadora en la omniscient Raó.

Joaquim Molas ha escrit: «Villalonga no ens dóna les seves memòries en brut, narrats uns episodis després dels altres, tot simplement, sinó que ens les dóna molt elaborades. En el fons, transformades en un mite de gran envergadura, anava a dir, poètica. Entenguem-nos,

però, Villalonga és, abans de tot, un novel·lista que parteix d'una realitat objectiva i que la transforma, a través de la deformació caricaturesca o l'evocació elegíaca, en una altra, com diu ell mateix, de «subjectiva». Poètica. D'una poesia racionalista i concentrada, adusta, però poesia a la fi»⁵. Només en el terrenys del novel·lista? No, també en el terreny de l'home que glateix al fons de tota producció literària. No sols mitificació en tant que creador en els camps artístics, sinó també en les peculiars valoracions que va fent, al llarg de la seva vida, dels fets històrics, de les lectures, dels fets viscuts... Visions i opinions que s'insereixen i cobren el seu vertader sentit dins aquest món mític, on les coses, com en un subtil joc d'enginy reservat per als intel·ligents, tot i tenint una base ben fonamentada en la realitat, depassen l'estadi de la simple còpia realista. Anatole France havia estat, en principi, l'introducció del jove Llorenç Villalonga dins un món racionalista des d'on esguardar i interpretar els fets i els homes. Però aquelles lectures —llunyanes i boiroses ja, embolcallades dins els poètics jocs prohibits de l'adolescència— esdevenien quelcom de distanciat, no bé identificable amb aquella realitat primerenca que havien tingut dins els anys de juvenesa d'aquell *Dhey* que s'allunyava. El perfil precís del fet s'enterbolia i es poetitzava pels difuminats contorns del record. El mestratge esdevenia així, mite.

Amb tot i això, el *Mite France* ateny tan sols la seva plena significació quan s'insereix, com en síntesi final, en el gran mite que ha bastit Villalonga entorn de la *Cultura Francesa*, que no és, sinó, al fons de tot la representació de la cultura tota d'aquest Occident avui en descomposició. El vell llegat cultural dels països occidentals es desfà avui sota l'empenta de les forces d'un conservadurisme poc intel·ligent o bé en mans de la revolta nihilista. França i la seva cultura simbolitzen aquesta tradició trencada. Anatole France n'és, amb Proust, la síntesi final. L'oblit i el desdeny vers la seva figura n'és, per a Villalonga, el testimoni més palpable de la crisi de la *vieille France*. La crisi començà a apuntar amb el realisme bast i groller de les doctrines naturalistes —més desdenyables com a postulats teòrics que com a realització artística del solitari de Médan, a qui admira Villalonga—. Després serien els avantguardismes —la revolta inútil contra les formes— les que continuarien per la via del desordre. L'informalisme artístic era l'extensió a les arts restants de la crisi iniciada en els terrenys literaris. El punt àlgid fou la represa del neo-zolisme en la postguerra de 1945, bé dins els posats existencialistes francesos, bé en els productes del tremendisme celtibèric... Llorenç Villalonga, que no era tan retrògrad com molts es pensaven, —ja hem vist com refusà el conservadurisme doctrinari de Maurice Barrès— vege

dins l'art d'Anatole France l'*Europa Ultima*, que començava ja a clivellar-se. La força de France dins el cosmos villanlonguà deriva d'esser aquest esglaió últim:

«France era en realitat un epígon: compendiava tota una cultura francesa, racionalista, ja en decadència. S'havia refugiat en la Raó i l'escepticisme. Era immoral, com totes les cultures arribades a terme, que es comencen a descompondre. M'espantava i m'interessava que no cregués en Déu. L'escepticisme estava molt de moda, després de Renan. No obstant, France feia, malgrat tot, una espècie de misticisme: creia en l'art, creia en les casalles i els vells retaules, si bé no creia en els capellans. Ni manco en els sants (...) Fa 50 anys jo creia que France era l'epígon de la cultura occidental. Més tard m'ha paregut que el darrer representant de la cultura burgesa no era France, sinó Proust. France inicia la descomposició de l'era capitalista liberal, d'aquesta societat que ja no es pot sostenir si no és a base de guerres constants i horroroses. Però Proust, més *civilitzat*, ja no és un principi de corrupció, sinó que és la corrupció mateixa, la neurosi abocada a la locura, a la descomposició total»⁶.

La figura d'Anatole-François Thibault, des d'aquelles llunyanes i torbadores lectures clandestines d'adolescència, fins a l'hora actual de Llorenç Villalonga; des de la matèria concreta, precisa, objectiva, fins a la seva inserció dins el món del mite elegíac, assenyala el procés que recorren les vivències, les visions i interpretacions

dels fets dins el món del nostre escriptor. De la realitat pobra, objectiva, massa *contudent*, en fa Villalonga la poesia del *Mite*.

NOTES

(1) Pot resultar d'interès detallar les obres d'Anatole France que foren conegudes per Villalonga:

Novel·les: *Jocaste et le Chat maigre*, *Le Crime de Sylvestre Bonnard*, *Thaïs*, *La Rôtisserie de la Reine Pédauque*, *Le Lys rouge*, els 4 volums de la *Histoire Contemporaine*, *L'Île des Pingouins*, *L'Affaire Crainquebille*, *Les Dieux ont soif* i *La Révolte des Anges*.

Com ja hem dit, Villalonga llegí també les dues obres filosòfico-morals on es condensa la filosofia de France: *Les Opinions de M. Jérôme Coignard* i *Le Jardin d'Epicure*.

No arribà, en canvi, a llegir cap dels quatre llibres que formen les memòries de l'escriptor francès: *Le livre de mon ami* (1885), *Pierre Nozière* (1899), *Le Petit Pierre* (1919) i *La Vie en fleur* (1922). Tampoc cap de les obres poètiques o teatrals de France foren conegudes per Villalonga. De la *Vie de Jeanne d'Arc* només en coneixia, el novel·lista mallorquí, alguns fragments.

(2) FRANCE, ANATOLE: *Le Jardin d'Epicure* (1894).

(3) VIDAL ALCOVER, JAUME: *La darrera novel·la de Llorenç Villalonga*, Ponent, II. Ciutat de Mallorca, Hivern de 1956. (pàgs. 15-18).

(4) VILLALONGA, LLORENÇ: Escrit inèdit sobre les seves lectures d'Anatole France. Ciutat de Mallorca. Maig 1970.

(5) MOLAS, JOAQUIM: *El Mite de Bearn*, Pròleg del I volum de les *Obres Completes* de Ll. V. Clàssics catalans del Segle XX. Edicions 62. Barcelona. 1966.

(6) VILLALONGA, LLORENÇ: Escrit inèdit cit.

ANTONIO LOZANO DELGADO

Agente de aduanas colegiado

Antonio López, 22

CADIZ

KESLER HERMANOS

Fábrica de tejidos de punto

San Luis, 20

GELIDA (Barcelona)

Hostal de la Font Coberta

Un lloc pulere i econòmic al servei dels pelegrins.

Cuina espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

Servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA. - Per a grans banquetes de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

LLUC - Tel. 9

Banderins

SALMA

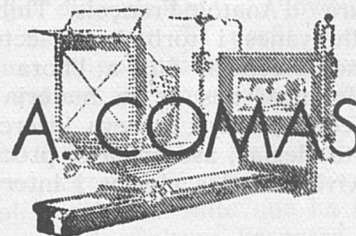
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Bar restaurant de Lluc i Fonda del Monestir

Per a Noces i primeres Comunions
i tota classe de serveis als pelegrins

LLUC - Tel. 6

LITOGRAFIA A. ROMERO, S. A.
(Casa fundada en 1880)

Imprenta - Fábrica de bolsas de papel
Relieves de cartonaje

Ismeldo Seris, 74 Apartado 321
SANTA CRUZ DE TENERIFE

PATRICIO ECHEVARRIA, S. A.

Fábrica de herramientas de acero
«BELLOTA»

ZUMARRAGA (Guipúzcoa)

GARAGE CARREÑO

Lavado, engrase, chapa, pintura
Reparación general del automóvil

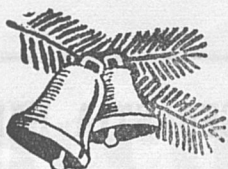
Colonia Astur Tels. 221204 y 211217
OVIEDO

JUAN SOLDADO CAMPAÑA

Maestro contratista de obras

San Marcos, 71
PRIEGO DE CORDOBA

FARMACIA LUIS DE CUSA

Especialidades farmacéuticas

Ignacio Iglesias, 18
PARTA DE LLOBREGAT (Barcelona)

TALLER LAMIACO, S. A.

Moisés Pérez y Cía.

Construcciones Mecánicas

Garantizamos todos los trabajos

LAS ARENAS (Bilbao)

PEDRO DOMEQ, S. A.

(Casa fundada en 1730)

Vinos y Coñacs

JEREZ DE LA FRONTERA (Cádiz)

SALVADOR RUS LÓPEZ

Contratista de obras

Construcciones, S. A.

Av. Padre García Tejero, 9
Tels. 31334 y 32958

SEVILLA

FÁBRICA DE RELOJES «ALBA»

R. Gómez de Segura, 1

LOGROÑO

**ASTILLEROS Y TALLERES
DEL NOROESTE, S. A.**

Construcciones navales de todas clases

Apartado 994

EL FERROL DEL CAUDILLO

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10
Davant la Diputació — PALMA

QÜESTIONS DE VIDA CRISTIANA

Publicacions

de l'Abadia de Montserrat
(Barcelona)

El millor moment a l'hora del triumpf

PERFUMERIA INGLESA

TROFEUS ESPORTIUS

C/. Cadena, 6

Telèf. 21 17 70

(Expedim per Agències)

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPARTENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

Bar Restaurant CA S'AMITGER

Vos hi serviran els millors plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegrams: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

GALLETES QUELY I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Electrofil

AISSLANTS - CONDUCTORS - TERMoeLECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encícliques, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 300 ptes.

Subscripció semestral: 160 ptes.

(estranger: 350 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA